

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
TEISĖS TEORIJS IR ISTORIJS KATEDRA

Dieninės studijų formos
V kurso taikomosios
jurisprudencijos studijų
šakos studentės
Zitos Matukaitės

MAGISTRO DARBAS

**LINGVISTINIO TEISĖS AIŠKINIMO METODO TAIKYMAS LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO IR LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO
TEISMO PRAKTIKOJE: LYGINAMOJI ANALIZĖ**

Vadovas: doc. dr. Juozas Galginaitis
Recenzentas: doc. dr. Haroldas Šinkūnas

Vilnius, 2007

Turinys

Turinys.....	2
Įvadas.....	3
1. Lingvistinio teisės aiškinimo samprata.....	7
1.1 Lingvistinio teisės aiškinimo metodo apibrėžimo problematika.....	7
1.2 Lingvistinio teisės aiškinimo sampratų įvairovė.....	8
1.3 Teisinės kalbos ypatumai – pagrindinė lingvistinio teisės aiškinimo priežastis....	11
2. Lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymas.....	15
2.1 Konkrečios lingvistinio teisės aiškinimo taisyklės.....	15
2.2 Lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymo problemos.....	18
3. Lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje.....	21
4. Lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje.....	43
Išvados.....	61
Šaltinių ir literatūros sąrašas.....	63
Santrauka.....	69
Summary.....	70

Įvadas

Vienas iš svarbiausių teisės aiškinimo metodų yra lingvistinis (kalbos mokslo) teisės aiškinimo metodas, nes kiekviena teisės norma - tai žodžiais išreikšta elgesio taisyklė. Šio metodo esmė – nustatyti žodžių reikšmę atsižvelgiant į straipsnio kontekstą arba norminio teisės akto turinį, todėl dauguma teisės mokslininkų mano, kad teisės aiškinimo metodų eiliškumo atžvilgiu lingvistinį teisės aiškinimą būtina taikyti pirmiausiai. Aiškinant teisės normą lingvistiškai, svarbu įvertinti kiekvieną aiškinamos teisės normos žodį, sakinio konstrukciją, skyrybos ženklus ir t.t. Tačiau lingvistinis teisės aiškinimo metodas yra pagrįstas įstatymo prasmės ieškojimu, o ne aklu įstatymo raidės laikymusi.

Aktualumas. Šios temos aktualumas pasireiškia tuo, jog lingvistinis teisės aiškinimo metodas yra mažai detaliai nagrinėtas Lietuvos teisės mokslininkų tiek teorine, tiek praktine prasme. Užsienio valstybių teisės doktrinoje šis klausimas jau yra detalai nagrinėtas, tačiau, autorės manymu, šią temą tikslingiausia būtų analizuoti nacionalinės teisės rėmuose, nes lingvistinis teisės aiškinimas ypač glaudžiai susijęs su kalba, kuria yra rašomi teisės aktai. Taigi kiekvienoje valstybėje lingvistinis teisės aiškinimas įgyja nacionalinį aspektą. Lietuvos teisės doktrinoje dažnai minima, kad lingvistinis teisės aiškinimo metodas yra vienas iš svarbiausių ir dažniausiai taikomų teisės aiškinimo metodų, tačiau tuo ir apsiribojama, detaliau nenagrinėjant šio teisės aiškinimo metodo apibrėžimo problematikos ir konkrečių taikymo taisyklių. Taip pat nėra analizuotas lingvistinio teisės aiškinimo metodo praktinis pritaikymas sprendžiant konkrečias bylas, bei su kokiomis šio metodo taikymo problemomis susiduria Lietuvos teismai. Šios temos aktualumą pagrindžia ir tai, kad pastaruoju metu Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo nutarimuose itin didelį dėmesį skiria teisės aiškinimo metodams, tarp jų ir lingvistiniam teisės aiškinimo metodui.

Tyrimo objektas. Šio darbo tyrimo objektas apsiriboja lingvistinio teisės aiškinimo apibrėžimo problematika, trumpai apžvelgiama lingvistinio teisės aiškinimo sampratų įvairovė, aptariamomis pagrindinėmis lingvistinio teisės aiškinimo priežastimis, kiek tai yra reikalinga darbo temos atskleidimui, konkrečiomis lingvistinio teisės aiškinimo taisyklėmis bei dažniausiai praktikoje pasitaikančiomis šio metodo taikymo problemomis. Kaip tyrimo dalykas darbe analizuojamas lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje, t.y. apžvelgus 365 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylas ir 50 Lietuvos Respublikos

Konstitucinio Teismo bylą, nagrinėjama, kaip šie teismai savo praktikoje pritaiko teisės teorijos mokslo suformuluotas lingvistinio aiškinimo taisykles, pateikiant konkrečius teismų praktikos pavyzdžius, tirama, ar šis metodas dominuoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Konstitucinio Teismo praktikoje. Darbe nėra nagrinėjama Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo praktika, nes šis teismas sprendžia tik viešajai teisei priskirtinus klausimus, ir nesprendžia bylą privatinės teisės srityje. Be to, Lietuvos Vyriausiasis Administracinis Teismas, iškilus sudėtingam teisės aiškinimo klausimui, dažnu atveju kreipiasi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą. Taigi pagal išnagrinėjamų bylą kiekį ir sudėtingumą didžiausią autoritetą ir kompetenciją Lietuvoje turi du teismai – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas.

Darbo tikslas. Pagrindinis šio darbo tikslas yra patvirtinti arba paneigti iškeltą hipotezę, kad lingvistinis teisės aiškinimo metodas yra dominuojantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje. Siekiant šio tikslo, darbe bus stengiamasi įgyvendinti tokius uždavinius:

1. Atskleisti lingvistinio teisės aiškinimo metodo apibrėžimo problematiką bei lingvistinio teisės aiškinimo sampratų įvairovę;
2. Išnagrinėti pagrindines lingvistinio teisės aiškinimo priežastis;
3. Detaliai aptarti konkrečias lingvistinio teisės aiškinimo taisykles;
4. Apžvelgti lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymo problemas;
5. Išanalizuoti ir palyginti, kaip Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas taiko lingvistinį teisės aiškinimo metodą savo praktikoje.

Tyrimo metodai. Siekiant minėto darbo tikslo bei įgyvendinant darbo uždavinius, bus naudojamos tokiais pagrindiniais tyrimo metodais:

1. Lingvistiniu. Šis metodas yra plačiausiai taikomas aiškinant teisę, todėl jis bus naudojamas analizuojant teisės normas bei nagrinėjant konkrečias lingvistinio teisės aiškinimo metodo taisykles.
2. Lyginamuoju. Šis metodas bus naudojamas lyginant, kaip Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas taiko lingvistinį teisės aiškinimo metodą savo praktikoje.
3. Sisteminiu. Šis metodas darbe bus naudojamas aiškinant teisės normas, nes kiekviena teisės norma yra vientiso teisės akto sudedamoji dalis, susijusi su kitomis to teisės akto normomis. Atskleidžiant teisės normos prasmę, sisteminis metodas yra būtinas, nes teisės normos yra susijusios ne tik formaliai, pagal išdėstymo struktūrą, bet ir pagal jų turinį,

sudarydamos darnią sistemą.

4. Teleologiniu. Šis metodas bus naudojamas analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktiką, konkrečiose bylose siekiant nustatyti aiškinamų teisės normų tikslus, uždavinius.

5. Genetiniu (įstatymo leidėjo ketinimo). Šis metodas bus naudojamas siekiant išsiaiškinti tam tikrų teisės normų prasmę, kai įstatymų leidėjo dėl lingvistinių priežasčių nepakankamai aiškiai suformuluota teisės norma kelia abejonių dėl joje įtvirtintų elgesio taisyklių prasmės, t.y. esant neaiškiai kalbos raiškai šis metodas bus taikomas siekiant nustatyti, ką įstatymų leidėjas turėjo omenyje.

6. Loginiu. Šis metodas darbe taip pat bus naudojamas, nes lingvistiškai aiškinant teisės normas nederama pamiršti ne tik lingvistikos, bet ir logikos taisyklių. Taikant lingvistinį teisės aiškinimo metodą, ne ką mažiau svarbu atsižvelgti į aiškinamos teisės normos tekste vartojamų žodžių loginę prasmę.

Darbe bus taip pat naudojamos ir kitais metodais, taip pat bus taikomi keletas metodų vienu metu, siekiant išsiaiškinti tam tikros teisės normos prasmę.

Darbo originalumas. Atliktas tyrimas yra savarankiškas ir originalus. Šio darbo originalumas pasireiškia tuo, kad jame bus stengiamasi didžiausią dėmesį sutelkti ties lingvistinio teisės aiškinimo metodo praktiniu aspektu. Teorinis lingvistinio teisės aiškinimo metodo aspektas Lietuvos teisės teorijoje jau yra nagrinėtas, nors išsamumo ir visapusiškumo, atsižvelgiant į šio metodo svarbą, vis dar trūksta. Tačiau tai, kaip lingvistinis teisės aiškinimo metodas yra praktiškai pritaikomas Lietuvos teismuose, iš esmės yra nenagrinėta tema Lietuvos teisės doktrinoje. Šia tema praktiškai nėra mokslinės literatūros, taip pat ir teisės studentai dar nėra rašę darbų panašia tema. Vieni svarbiausių ir išsamiausių mokslinių tyrimų, susijusių su lingvistinio teisės aiškinimo metodu, yra V.Mikelėno darbai. Tačiau V.Mikelėno tyrimuose pagrindinis dėmesys buvo skirtas konkrečių lingvistinio teisės aiškinimo metodo taisyklių suformulavimui, o ne šio metodo praktiniam pritaikymui.

Svarbiausi šaltiniai. Rašant darbą bus naudojamosi normine literatūra (Lietuvos Respublikos Konstitucija,¹ Lietuvos Respublikos teismų įstatymu,² Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu,³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksu⁴ bei kt.), specialiaja literatūra, iš kurios, neabejotinai, reikėtų išskirti V.Mikelėno mokslinius tyrimus šia tema -

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios. 1992. Nr.33-1014).

² Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (Valstybės žinios. 2002. Nr. 17-649).

³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262).

⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340).

monografiją „Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai“⁵, keletą straipsnių, publikuotų „Justitios“ ir „Teisės“ leidiniuose - „Teisės aiškinimas: teorinės ir praktinės problemos“⁶, „The Guarantee of the Uniform Interpretation of Law and the Principle of Equality before Law: Requirements of Legal Certainty“.⁷ Iš užsienio valstybių autorių darbų reikėtų paminėti Larenz K. „Methodenlehre der Rechtswissenschafts“⁸, Zippelius R. „Juristische Methodenlehre“⁹ bei Alexy R. monografiją „Teisinio argumentavimo teorija“.¹⁰ Darbe itin didelis dėmesys bus skiriamas teismų praktikai, analizuojami ir lyginami Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei Konstitucinio Teismo aktai, todėl konkrečios bylos sudarys nemažą šaltinių sąrašo dalį. Pačios reikšmingiausios bylos, turėjusios itin didelę reikšmę lingvistinio teisės aiškinimo metodo praktiniam taikymui, autorės manymu, būtų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. rugsėjo 14 d. nutartis c.b. *UAB „Sirowa“ v. Konkurencijos taryba prie Valstybinės konkurencijos ir vartotojų teisių gynimo tarnybos*¹¹ ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. birželio 17 d. nutartis c.b. *L.U.Mikalauskienė v. Muitinės departamentas*.¹²

---

⁵ Mikelėnienė D. Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999.

⁶ Mikelėnas V. Teisės aiškinimas: teorinės ir praktinės problemos. // Justitia. T. 1-3. 1997.

⁷ Mikelėnas V. The Guarantee of the Uniform Interpretation of Law and the Principle of Equality before Law: Requirements of Legal Certainty. // Teisė. T. 44. 2002, P. 71 – 85.

⁸ Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschafts. Berlin, Heidelberg, New York, 1979.

⁹ Zippelius R. Juristische Methodenlehre. München, 1990.

¹⁰ Alexy R. Teisinio argumentavimo teorija. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.

¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. rugsėjo 14 d. nutartis c.b. *UAB „Sirowa“ v. Konkurencijos taryba prie Valstybinės konkurencijos ir vartotojų teisių gynimo tarnybos*, Nr. 3K-53/98, kat. 20.

¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. birželio 17 d. nutartis c.b. *L.U.Mikalauskienė v. Muitinės departamentas*, Nr. 3K-85/98, kat. 22.

1. Lingvistinio teisės aiškinimo samprata

1.1 Lingvistinio teisės aiškinimo metodo apibrėžimo problematika

Lingvistinis (lot. *lingua* – kalba), t.y. kalbos mokslo, metodas yra vienas iš svarbiausių aiškinant teisę. Įstatymų leidėjas iš daugelio žodžio reikšmių išrenka vieną ir suteikia ją žodžiui. Lingvistinio teisės aiškinimo metodo esmė – nustatyti žodžių reikšmę atsižvelgiant į straipsnio kontekstą arba norminio teisės akto turinį.¹³ Dauguma teisės mokslininkų sutaria, kad teisės aiškinimo metodų taikymo eiliškumo atžvilgiu lingvistinį teisės aiškinimo metodą būtina taikyti pirmiausiai. Pavyzdžiui, G.Lastauskienės nuomone, teisinio teksto interpretavimas turėtų prasidėti nuo loginės – lingvistinės teksto analizės.¹⁴ Tokiai nuomonei pritaria ir V.Mikelėnas¹⁵, A.Vaišvila¹⁶.

Tačiau lingvistinis teisės aiškinimo metodas teisės teorijoje yra vadinamas dar ir kitaip - gramatiniu¹⁷, semantiniu¹⁸, semiotiniu, filologiniu ir pan.

Remiantis dabartinės lietuvių kalbos žodynu, galima išnagrinėti lingvistinio teisės aiškinimo metodo įvardijimo sinonimikos galimybes:

- Gramatika – tai kalbos mokslo šaka, tirianti žodžių, jų junginių ir sakinių sandarą;¹⁹
- Semantika – kalbotyros šaka, tirianti kalbos vienetų reikšmes, sisteminius tų reikšmių ryšius ir kaitą. Kitaip tariant, tiriami sakiniai, žodžiai ir jų dalys reikšmės požiūriu;²⁰
- Semiotika – tai mokslas apie ženklus ir ženklų sistemas, nagrinėjantis kalbą kaip ženklų sistemą;²¹
- Filologija – visuma mokslų, tiriančių kurios nors tautos kalbą ir literatūrą arba tautų grupės kalbas ir literatūras;²²
- Sintaksė – tai gramatikos dalis, nagrinėjanti sakinius ir žodžių junginius sakiniuose, t.y. sakinių mokslas;²³

¹³ Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000, P. 130.

¹⁴ Lastauskienė G. Teisinio teksto interpretavimo ribų ir teisės principų santykis: teorinės nuostatos ir Lietuvos teismų praktika // Teisės problemos. T. 1 (47). 2005. P. 22.

¹⁵ Mikelėnas V. Teisės aiškinimas: teorinės ir praktinės problemos // Justitia. T. 2. 1997. P. 3.

¹⁶ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004, P. 367.

¹⁷ Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000, P. 129.

¹⁸ Alexy R. Teisinio argumentavimo teorija. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, P. 253.

¹⁹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, P. 183.

²⁰ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, P. 685.

²¹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, P. 685.

²² Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, P. 156.

²³ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, P. 693.

- Lingvistika – kalbos mokslas; kalbotyra.²⁴

Atskirų pavadinimų tikslios prasmės išsiaiškinimas leidžia daryti išvadą, kad visi šie teisės teorijoje egzistuojantys pavadinimai ne tik parodo aptariamo teisės aiškinimo metodo įvardijimo galimybes, bet ir patvirtina, kad aiškinant įstatymo tekstą nepakanka remtis kuria nors viena kalbotyros šaka ir, kad objektyviausias atsakymas būtų rastas įvertinus žodį ar žodžių junginį įvairių kalbotyros šakų požiūriu: gramatikos, semantikos, semiotikos, sintaksės. Autorės manymu, lingvistinis šio metodo pavadinimas yra pats plačiausias ir apima įvairių kalbotyros sričių taikymą aiškinant teisę, nes lingvistiniu teisės aiškinimo metodu teisės normos prasmė nustatoma analizuojant jos tekstą pagal bendrinėje ar specialiojoje kalboje priimtas žodžių reikšmes ir taikant įvairių kalbotyros sričių suformuluotas kalbos taisykles. Šiuo metodu yra analizuojama:

- aiškinamos teisės normos tekste vartojamų bendrinės kalbos žodžių prasmė;
- aiškinamos teisės normos tekste vartojamų teisinių sąvokų ir jų apibrėžimų prasmė;
- žodžių ir posakių sandara, jų jungtys ir ryšiai;
- aiškinamos teisės normos teksto stiliaus ypatumai;
- kontekstas, kur vartojami aiškinamieji žodžiai ir tais žodžiais įvardyti objektai;
- kalbos ir specialių terminų žodynuose, kitokioje lingvistinėje literatūroje pateikiama informacija, įvairios nuomonės, samprotavimai.

Lingvistinis aiškinimas iš tikrųjų nepakeičia ir nepatobulina raidinės aiškinamo įstatymo išraiškos, nes interpretatorius neturi teisės revizuoti įstatymo, perrašyti jo savais žodžiais. Tačiau taikant šį metodą įstatymo tekstas tikslinamas ir aprašomas pagal bendrinę ir specialiąją jame vartojamų žodžių reikšmę, todėl jo prasmė gali keistis.²⁵

1.2 Lingvistinio teisės aiškinimo sampratų įvairovė

Teisinėje literatūroje galima rasti nuomonę, kad teisės aiškinimas pagal teisės aiškinimo apimtį, dar gali būti skirstomas į pažodinį (vadinamą adekvačiu), plečiamąjį ir siaurinąjį, t.y. priklausomai nuo to, kokia apimtimi aiškinamas teisės normos tekstas. Aiškinant teisės normą pažodžiui, tikrasis teisės normos turinys atskleidžiamas taikant lingvistinį teisės aiškinimo metodą. Šią nuomonę palaikantys teisės mokslininkai laikosi nuomonės, kad toks

---

²⁴ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, P. 368.

²⁵ Mikelėnienė D. Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999, P. 172.

aiškinimas nei išplečia, nei susiaurina teisės normos tekstinės išraiškos, o yra jai adekvatus.²⁶ Tačiau ši nuomonė sulaukia ir kritikos. Anot R.Šimašiaus, pažodinis teisės aiškinimas savo prasme toli gražu nėra lygus adekvačiam teisės aiškinimui, nes aiškinant teisės tekstą būtent žodžius ir tenka aiškinti.²⁷ Taigi nėra jokio pagrindo teigti, jog teisės aiškinimo tikslas yra atskleisti ne tikrąją, bet kokią nors kitokią teisės prasmę. Vadinasi, nėra ir jokio pagrindo kalbėti apie plečiamąjį arba siaurinamąjį teisės aiškinimą, kaip tai daroma moksliniuose tekstuose. Darbo autorė linkusi pritarti pastarajai pozicijai, nes jeigu pripažintume, kad teisės norma gali būti aiškinama siaurinamai arba plečiamai, tai reikštų, jog teisės aiškinimas keičia teisės normos turinį; tai neatitinka teisės aiškinimo sampratos ir paskirties. Dėl to yra privalomas kūrybiškas teksto aiškinimas, atskleidžiantis kintančias sąlygas ir tikrąją formuluočių prasmę. Tačiau kūrybinis aiškinimas, nors ir keičia teisės teksto supratimą, neturi keisti teisės normos prasmės. Atvirkščiai – gali būtinau reikėti kūrybiškai traktuoti tekstą (teisės normos išraiškos būdą) tam, kad būtų išlaikyta tikroji teisės normos prasmė.

Kai kurių autorių nuomone, pastaruoju metu kyla problema dėl lingvistinio teisės aiškinimo metodo pirmumo kitų teisės aiškinimo metodų atžvilgiu, kadangi tokį šio metodo prioritetą bandoma paneigti. T.Berkmano teigimu, konkretūs teisės aiškinimo būdai teisės teorijos tekstuose paprastai pradedami pristatyti lingvistiniu aiškinimo būdu. Šis pirmumas paprastai grindžiamas kalbinio būdo svarba aiškinant pagal tam tikras kalbos taisykles suformuluotas teisės normas. Šio autoriaus manymu, viena iš pastarosios lingvistinio aiškinimo būdo savybės priežasčių yra demokratijos reikalavimai: įstatymus priima įstatymų leidžiamoji valdžia, demokratinėje valstybėje formuojama demokratiniais principais. Kitos valdžios – teisminė ir vykdomoji – paprastai visuomenės jau formuojamos ne tiesiogiai, o per išrinktą įstatymų leidžiamąją valdžią, turi vadovautis įstatyme suformuluotu įstatymų leidėjo žodžiu.²⁸

Tačiau lingvistinio teisės aiškinimo metodo prioriteto nuostatos laikomasi ne visada. Ši nuostata pastaruoju metu pradedama kritikuoti, yra nuvertinama ar netgi keičiama. Lingvistinio teisės aiškinimo metodo prioriteto nuostata gali būti keičiama balansavimo tarp lingvistinio ir kitų teisės aiškinimo metodų samprata. Pavyzdžiui, yra teigiama, kad teismas negali tapti nei aklaiki įstatymo raidę taikančiu vergu, nei įstatymui nepaklūstančiu

---

²⁶ *Liekytė Ž.* Pažodinio, plečiamojo ir siaurinamojo teisės aiškinimo teoriniai ir praktiniai aspektai // *Teisė*. T. 40. 2001. P. 108.

²⁷ *Šimašius R.* Teisės aiškinimas ir jo privalomumas // *Teisės problemos*. T. 2 (44). 2004. P. 19.

²⁸ *Berkmanas T.* Teismo aktyvumo kuriant ir aiškinant teisę plėtros tendencija, motyvai ir problemos // *Teisės problemos*. T. 2 (44). 2004. P. 39.

maištininku. Įstatymas, kurio žodžiai aiškūs, taikomas atsižvelgiant į įprastą jo žodžių reikšmę. Tačiau kai įstatymo žodžiai nėra pakankamai aiškūs, teismas turi taikyti kitus teisės aiškinimo metodus ir aiškintis tikrąją įstatymo prasmę ir reikšmę. Šiais atvejais kinta viena pagrindinių (lingvistinio) teisės aiškinimo metodo vertybinė pozicija tarp kitų metodų.²⁹

Šie lingvistinio teisės aiškinimo metodo prioriteto nuostatos nesilaikymo atvejai kelia tam tikrų problemų. Pirmoji problema yra argumento pagrindu tapę būdvardžiai ir prieveiksmiai, kurie nepaaiškinami arba bendrame kontekste suprantami priešingai. Pavyzdžiui, teigiama, kad lingvistinis teisės aiškinimo metodas taikomas, kai žodžiai yra *aiškūs*, o kai jie nėra *pakankamai aiškūs*, tada turi būti taikomi kiti teisės aiškinimo metodai ir aiškinamasi *tikroji* įstatymo prasmė ir reikšmė.³⁰ T.Berkmanas iškelia klausimą: ką reiškia *aiškūs* žodžiai, kada jie tampa *neaiškūs* ar *nepakankamai aiškūs*? Kas yra *tikroji* ir *netikroji* įstatymo prasmė?³¹ Šių žodžių vartojimas tampa dar problematiškesnis, kai teigiama, kad „teisės aiškinimo tikslas yra nustatyti tikrąją taikytinos teisės prasmę“³², arba kad teisės aiškinimo funkcija yra neaiškias teisės taisykles padaryti aiškesnes³³. Kyla klausimas, kokia yra lingvistinio teisės aiškinimo vieta bendroje teisės aiškinimo sampratoje, jeigu šis teisės aiškinimo metodas naudojamas tik esant aiškiems žodžiams, o teisė aiškinama apskritai tik tada, kai tie žodžiai yra neaiškūs? Ar tuo atveju lingvistinis teisės aiškinimo metodas tebėra teisės aiškinimas?³⁴

Kitas teisės aiškinimo sampratos kitimą lemiantis veiksnys yra lingvistinio teisės aiškinimo metodo vadinimas kitais, alternatyviais pavadinimais ar apibūdinimais, kurie akivaizdžiai suponuoja neigiamą jo vertinimą, tačiau taip pat nėra aiškūs ir neprieštaringi. Toks vertinimas reikalauja atsisakyti ar vengti tokiais pavadinimais vadinamo teisės aiškinimo apskritai, taip pat keičiant pačią teisės aiškinimo sampratą. Pirmiausia paminėtini tokie pavadinimai, kaip *mechaninis* ar *pažodinis* teisės aiškinimas. Nors iš esmės nėra aiškus turinys to, ką žymi šie pavadinimai, vargu ar tai sutampa su įprastai suprantamu lingvistiniu

---

²⁹ Berkmanas T. Teismo aktyvumo kuriant ir aiškinant teisę plėtros tendencija, motyvai ir problemos // Teisės problemos. T. 2 (44). 2004. P. 40.

³⁰ Mikelėnienė D. Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999, P. 193.

³¹ Berkmanas T. Teismo aktyvumo kuriant ir aiškinant teisę plėtros tendencija, motyvai ir problemos // Teisės problemos. T. 2 (44). 2004. P. 40.

³² Mikelėnienė D. Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999, P. 160.

³³ Mikelėnas V. The Guarantee of the Uniform Interpretation of Law and the Principle of Equality before Law: Requirements of Legal Certainty. // Teisė. T. 44. 2002. P. 76.

³⁴ Berkmanas T. Teismo aktyvumo kuriant ir aiškinant teisę plėtros tendencija, motyvai ir problemos // Teisės problemos. T. 2 (44). 2004. P. 40.

teisės aiškinimu³⁵. Gerai aiškinantysis teisę lingvistiniu teisės aiškinimo metodu nėra tas, kuris teisę aiškina pažodžiui, vien cituodamas įstatymo žodžius ar mechaniškai.

Kitas pavadinimas, paminėtinas šiame kontekste, būtų *formalus* teisės aiškinimas. Šio pavadinimo prasmė, autorės manymu, dar neaiškesnė ir prieštaringesnė negu anksčiau minėtųjų. Kyla klausimas, ar teisė, būdama logiška, nuosekli, kokybiška, neprieštaringa, tobula, aiški, kartu nėra ir formali? To paties galima paklausti ir apie teisės aiškinimą. Kokia prasmė tada priekaištauti dėl įstatymo leidybos netobulumo ar rūpintis teisės normų kokybe³⁶, jeigu formalumas aiškinant teisę, aišku lemiamas ir įstatymų leidybos tobulumo ar teisės normų kokybės, yra nepageidaujamas?

Apibendrinant šiame skyriuje analizuotą klausimą dėl lingvistinio teisės aiškinimo sampratų įvairovės, galime daryti išvadą, jog nereikėtų atsisakyti ar nuvertinti lingvistinio teisės aiškinimo metodo, bei jo pirmumo kitų teisės aiškinimo metodų atžvilgiu, nes lingvistinis aiškinimas toli gražu nėra vien aklas rėmimasis įstatymo raide. Šis metodas yra grindžiamas įstatymo ar konkrečios teisės normos prasmės paieška, t.y. jis neapsiriboja tik formalia įstatymo teksto žodžių prasme. Kaip dar tarpukario Lietuvoje teigė V. Mačys, „Kas nori teisingai suprasti kurio neaiškaus įstatymo prasmę, tas turi įsiskaityti į jo motyvus, o ne trypčioti aplink straipsnio tekstą, nes tuomet jis būtų raidėdžiu arba straipsninku ir pražiūrėtų proceso įstatymų kilniąją dvasią; tuomet, būdamas teisėju arba advokatu, jis nesusaugotų aukštųjų teisingumo idealų, o tasai saugojimas yra kiekvieno teisininko prievolė“.³⁷

1.3 Teisinės kalbos ypatumai – pagrindinė lingvistinio teisės aiškinimo priežastis

Lingvistinės priežastys, autorės manymu, visiškai pagrįstai nurodomos kaip pagrindinės aiškinti teisę, nes „įstatymas lygiai kaip kiekvienas posakis yra žodžiais išreikšta mintis“.³⁸ Bet kokia kalba yra daugiau ar mažiau neapibrėžta. Daugelis bendrinės (šnekamosios ar literatūrinės) kalbos žodžių priklausomai nuo jų vartojimo konteksto turi ne vieną, o kelias prasmes. Kaip teigia K.Larenz, žodžio prasmė nėra jam būdinga kaip nuolatinė savybė,

³⁵ Berkmanas T. Teismo aktyvumo kuriant ir aiškinant teisę plėtros tendencija, motyvai ir problemos // Teisės problemos. T. 2 (44). 2004. P. 41.

³⁶ Liekytė Ž. Pažodinio, plečiamojo ir siauriamojo teisės aiškinimo teoriniai ir praktiniai aspektai. // Teisė. T. 40. 2001, P. 106.

³⁷ Mačys V. Civilinio proceso paskaitos. Teisių fakulteto leidinys. Kaunas, 1924, p. 30. Cituojama pagal Mikelėnienė D. Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999, P. 191.

³⁸ Leonas P. Teisės enciklopedija. Vilnius: Pozicija, P. 187.

greičiau ji išplaukia iš jo vartojimo konkrečiame „kalbos žaidime“.³⁹ Šiai minčiai pritaria ir L.Vitgenšteinas: „Daugeliu žodžio „reikšmė“ vartojimo atvejų – nors ir ne visais – ši žodį galima paaiškinti taip: žodžio reikšmė yra jo vartojimas kalboje.“⁴⁰ Išsireiškimas „kalbos žaidimas“ negali būti suprantamas kaip žaidimas su kalba, kaip „žongliravimas“ žodžiais. Kalbos žaidimas, kaip jis privalo būti suprantamas šiame kontekste, yra ypatingas motyvas, esantis konkrečios kalbos viduje – iš apibrėžtos dalyko srities arba gyvenimo srities. Tokiomis sritimis yra, pavyzdžiui, gyvoji ir negyvoji gamta, technika, menai, ir, žinoma, teisė. Kalbos prasmės suvokimas yra suvokimas apie dalyką, kuris yra išreikštas kalba. Dalykas, kuris yra išreikštas normatyvia teisine kalba, yra „teisinis dalykas“. Į klausimą, kas yra „teisinis dalykas“, atsakymas būtų toks: tai yra „galiojanti teisė“, būtent savo normatyvia prasme, kaip „teisė“.⁴¹ Galiojanti teisė yra teisės normose ir teismo sprendimuose, tiksliau, juose esančiose sprendimo maksimose. Tam, kad nurodytą apibrėžimą teisingai interpretuotume, jau turime žinoti, kokį vaidmenį kalboje šis žodis apskritai privalo atlikti. Žodžio vaidmuo kalboje yra suvokiamas per apibrėžimą. Ypač sudėtinga išsiaiškinti žodžio reikšmę „kalbos žaidime“, kai jo prasmė nurodo į kitą „kalbos žaidimą“, nes žodžio reikšmė „kalbos žaidime“ gali būti tokia pati arba kitokia nei kitame „kalbos žaidime“.⁴² Vis dėlto be abejonės, jau mažas vaikas suvokia, kai tik jam paaiškinama, kad kažką daryti yra privaloma arba daryti neleidžiama. Tolesnis žingsnis gali būti tas, kad jis labai anksti išsiugdo taip pat ir tam tikras atskyrimo galimybes, ar tokie reikalavimai yra „pagrįsti“, ar ne. Vaikas jaučia „neteisėtą“ elgesį, kai iš jo kažkas reikalauja to, kas yra virš jo jėgų, ko iš kitų bendraamžių nereikalaujama, kai jam neduodama kažko, ką jis, teisėtai ar neteisėtai, laiko savo „teise“. Tikriausiai egzistuoja tokie „galutiniai išgyvenimai“, kurie įgalina kiekvieną žmogų priėti prie normatyvių sferų dar ankstyvame amžiuje. Nuo čia iki adekvataus normatyvių išraiškų suvokimo bendrinėje kalboje yra savarankiškas ir dar ilgas kelias. Žmogus sutinka teisinius reikalavimus savo kasdienio patyrimo rėmuose ir mokosi pažinti teises reikšmes. Normatyvūs išsireiškimai teisinėje kalboje įgauna labai specifinę reikšmę, paprastai kitokią nei bendrinėje kalboje. Ši reikšmė išplaukia visų pirma ne iš apibrėžimo, bet iš jos vaidmens, jos funkcijų teisėje kaip normatyvioje sferoje.⁴³ Anot R.Zippelius, visos interpretavimo pastangos yra nukreipiamos į sintaksinius ir kitokius loginius ryšius, susijusius su žodžių

³⁹ Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschafts. Berlin, Heidelberg, New York, 1979, P. 178.

⁴⁰ Vitgenšteinas L. Rinkiniai raštai. Vilnius: Mintis, 1995, P. 141.

⁴¹ Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschafts. Berlin, Heidelberg, New York, 1979, P. 180.

⁴² Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschafts. Berlin, Heidelberg, New York, 1979, P. 178.

⁴³ Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschafts. Berlin, Heidelberg, New York, 1979, P. 179.

struktūra, kuri leidžia išsiaiškinti žodžio prasmę ne per įstatymišką, legalų apibrėžimą, bet per žodžio vartojimą teisinėje kalboje.⁴⁴ Tie žodžiai, kurie yra universaliai apibrėžiami, paprastai yra daugiareikšmiai, t.y. jie ne visiems žmonėms turi tą pačią reikšmę, kartais net nepakankamai tikslią prasmę. Kiekvienas žmogus supranta žodį ta prasme, su kuria jis yra išmokęs tą žodį susieti. Todėl kiekvienas, kuris naudoja žodį, dažnai gali suprasti jį kitokia prasme nei adresatas. Taip pat kartais neįmanoma įvesti vienintelės tikslios prasmės (su kelintu medžiu atskiri medžiai jau tampa „mišku“, kurią sekundę prasideda „nakties metas“?). Pažodinis tekstas taip pat paprastai suteikia tam tikrą erdvę galimų žodžio reikšmių; tai turėtų būti kaip apibrėžta „reikšmių erdvė“. Tokios galimų žodžio reikšmių ribos kartu yra ir teisės normų aiškinimo (interpretavimo) ribos.⁴⁵

Lingvistiškai aiškinant teisės normos tekstą, svarbu nepamiršti lingvistikos ir lingvistinės filosofijos suformuluotų kalbinių išraiškų prasmės nustatymo kanonų, iš kurių vienas yra būtinybė atsižvelgti į kalbinės išraiškos kontekstą. „Kontekstinė priklausomybė [...] – vaidina esminį vaidmenį ne tik nustatant atskirai paimtų kalbinių išraiškų prasmingumą: „beprasmiškiausia“ išraiška tampa prasminga, kai ji įtraukiama į tam tikrą kontekstą. Konteksto svarba dar ryškesnė, kai kalbama apie samprotavimo, sudaryto iš prasmingų *per se* išraiškų (bet kartu galbūt nesudarančių prasmingos visumos) prasmingumo, arba semantinio rišlumo, laipsnį“.⁴⁶ L. Vitgenšteinas taip pat teigė, kad žodis turi prasmę tik tai sakinio kontekste, nes pavadinus daiktą dar nieko nepasakoma, todėl neįmanoma atspėti, kaip tas žodis funkcionuoja. Reikia pasižiūrėti, kaip jis vartojamas.⁴⁷ Deja, ne visi žodžiai ir ne visos jų prasmės mums absoliučiai žinomos, nes nėra nei vieno žmogaus, kuris žino ir supranta visus lietuvių kalboje vartojamus žodžius, ypač kasdien vartojamus įvairių specialybių atstovų, žmonių iš įvairių regionų ir įvairių aplinkų, todėl žodžiams priskiriamos reikšmės gali būti daugiau ar mažiau tikėtinos. Taigi galima daryti išvadą, kad dėl kalbos neaiškumo, daugiaprasmiškumo, neapibrėžtumo tikrosios žodžio prasmės aiškinimas yra natūralus bendrinės kalbos procesas. Teisinės taisyklės yra formuluojamos taip pat remiantis kalbos reikšmėmis, nes tai yra vienintelė įmanoma priemonė teisinių taisyklių sukūrimui ir išreiškimui, t.y. kad teisės subjektas, kuriam tos

---

⁴⁴ Zippelius R. Juristische Methodenlehre. München, 1990, P. 43.

⁴⁵ Zippelius R. Juristische Methodenlehre. München, 1990, P. 43.

⁴⁶ Povilonis R. Kalba. Logika. Filosofija. Vilnius: Mintis, 1981, P. 160.

⁴⁷ Vitgenšteinas L. Rinkiniai raštai. Vilnius: Mintis, 1995, P. 146.

taisyklės yra skirtos, galėtų jas suprasti. Lingvistinė filosofija jau įrodė, jog kalba iš prigimties yra neaiški, dviprasmiška ir neapibrėžta.⁴⁸

Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės norminių aktų rengimo tvarkos įstatymo 10 straipsnio trečiojoje dalyje nustatyta, kad teisės akto „tekste neturi būti nereikalingų arba netaisyklingų žodžių, žodžių junginių, pastabų ir dviprasmybių“.⁴⁹ Bet, kaip buvo minėta, dėl pačios kalbos prigimties, specifikos visiškai to išvengti yra objektyviai neįmanoma. Kadangi kalba negali būti absoliučiai aiški, tai ir absoliutus teisės aiškinimas apskritai neįmanomas.⁵⁰

Be to, kalbos problema yra dar labiau komplikuoja, nes teisinės taisyklės yra formuluojamos specialios – teisinės kalbos pagalba. Palyginti su bendrine, teisinė kalba pasižymi ypatumais, kurie dar labiau padidina poreikį lingvistiškai aiškinti kalbos ženklus.⁵¹

Visų pirma, teisinėje kalboje paprastai vartojami specifiniai teisės terminai, dažniausiai žinomi ir suprantami tik specialistams. Asmuo, nežinantis specialiojo teisės termino prasmės, priverstas jį aiškintis. Tačiau galimos ir tokios situacijos, kai ir patiems specialistams teisininkams prireikia nustatyti tikrąją specialiųjų nevienareikšmių teisės terminų prasmę.

Antra, teisinė kalba yra labiau internacionalizuota nei įprastinė kasdienė kalba. Teisinėje kalboje gausu tarptautinių žodžių, kitų kalbų skolinių, pavyzdžiui, lotynų kalbos. Tačiau būtų sunku išvengti skolinių vartojimo teisinėje kalboje, nes teisės internacionalizuojasi ir tai lemia teisės derinimas ir vienodinimas.

Trečia, teisinei kalbai būdingas formalizmas, t.y. vartojamas savitas, neįprastas stilius, mintys išreiškiamos tam tikra žodžių seka ir nuoseklumu, vartojami standartiniai terminai ir frazės, tekstas dėstomas taip pat tam tikra tvarka (įstatymo skyriai, skirsniai, straipsniai, jų dalys, punktai). Ir nors teisinė kalba yra specializuota, tačiau jai yra būdingi visi kalbos trūkumai, t.y. daugiareikšmiškumas, neaiškumas, prieštaravimas, neapibrėžtumas, abstraktumas, apibendrinamųjų sąvokų vartojimas. Tai yra neišvengiama vien jau todėl, kad teisės taisyklės yra konstruojamos neapibrėžtam asmenų ratui, todėl jos turi būti kuo glaustesnės ir abstraktesnės. Teisėje įtvirtinta taisyklė turi būti universali, t.y. ji turėtų apimti kuo daugiau gyvenimo situacijų, kad kiekvienam veiksmui ar įvykiui nereikėtų kurti

---

⁴⁸ *Mikelėnas V.* The Guarantee of the Uniform Interpretation of Law and the Principle of Equality before Law: Requirements of Legal Certainty. // *Teisė*. T. 44. 2002. P. 74.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės norminių aktų rengimo tvarkos įstatymas (Valstybės žinios. 1995. Nr. 41-991).

⁵⁰ *Mikelėnas V.* The Guarantee of the Uniform Interpretation of Law and the Principle of Equality before Law: Requirements of Legal Certainty. // *Teisė*. T. 44. 2002. P. 75.

⁵¹ *Mikelėnienė D., Mikelėnas V.* Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999, P. 148.

specialios normos. Taigi reikia pripažinti, kad tokia teisinė kalba, nors ir turi daug trūkumų, padeda lanksčiai taikyti teisės normas, leidžia teismui atsižvelgti į konkrečios bylos aplinkybes.

Specialios teisinės kalbos žinojimas yra būtinas norint suprasti tikrąją teisės normos prasmę, nes teisės norma yra formuluojama teisine kalba. Teisės unifikavimas ir harmonizavimas bei integracijos procesai sukuria naujas lingvistines problemas. Tai ypač aktualu sudarant tarptautines sutartis, nes jose dominuoja dvikalbystė ar daugiakalbystė, taigi iškyla daug neaiškumų ir galimos skirtingos interpretacijos.⁵²

Daugelyje valstybių pastaruoju metu skiriama vis daugiau dėmesio įstatymų kalbos kokybei bei pabrėžiama, kad dėl plintančio teisės internacionalizavimosi, derinimo ir vienodinimo reikia gerinti įstatymo kalbos kokybę.⁵³

2. Lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymas

2.1 Konkrečios lingvistinio teisės aiškinimo taisyklės

Taikant lingvistinį teisės aiškinimo metodą būtina laikytis tam tikrų taisyklių, kurias yra suformulavęs teisės teorijos mokslas, nes tik tokiu būdu galima užtikrinti aiškinimo racionalumą. Šioje darbo dalyje autorė remsis V.Mikelėno atliktais išsamiais moksliniais tyrimais⁵⁴ lingvistinio teisės aiškinimo srityje, t.y. šio autoriaus jau suformuluotomis pagrindinėmis lingvistinio teisės aiškinimo taisyklėmis. Šiomis taisyklėmis bus remiamasi ir vėlesnėse darbo dalyse, t.y. analizuojant konkrečias Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo bylas. Pagrindinės lingvistinio teisės aiškinimo taisyklės būtų šios:

- Kontekstinio aiškinimo taisyklė, kuri numato, kad aiškinant žodžius, sakinius, reikia atsižvelgti į jų vartojimo kontekstą, nes šis lemia žodžio ar sakinio prasmę. Ji itin svarbi, nes teisės aktuose gausu tiksliai neapibrėžtų sąvokų, kurių prasmė priklauso nuo teisės normą aiškinančiojo subjektyvaus suvokimo (pavyzdžiui, „didelis neatsargumas“, „didelė žala“, „stambus mastas“, „teisinga kaina“, „sąžiningas įgijėjas“). Pažymėtini R.Povilionio bei

---

⁵² *Mikelėnas V.* The Guarantee of the Uniform Interpretation of Law and the Principle of Equality before Law: Requirements of Legal Certainty. // *Teisė*. T. 44. 2002. P. 75.

⁵³ *Mikelėnienė D.* *Mikelėnas V.* Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999, P. 152.

⁵⁴ *Mikelėnienė D.* *Mikelėnas V.* Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999, P. 172 – 177.

L.Vitgenšteino darbai kontekstinio aiškinimo srityje. R.Povilionio nuomone, „konteksto paaisymas kalbinių išraiškų prasmės analizėje reiškia, kad atsižvelgiama į vadinamąjį pragmatinį (siaurąją prasmę) kalbos aspektą, t.y. kalbos vartojimo tam tikroje situacijoje aspektą.“⁵⁵ L. Vitgenšteinas teigė: „kad galėčiau pasakyti, jog taškas yra juodas arba baltas, pirmiausia turiu žinoti, kada taškas vadinamas juodu ir kada jis vadinamas baltu; kad galėčiau pasakyti: „p“ yra teisingas (arba klaidingas), jau turiu būti nustatęs, kokiomis aplinkybėmis vadinu „p“ teisingu ir tuo būdu nustatau sakinio prasmę.“⁵⁶

▪ Tie patys žodžiai ar posakiai, esantys skirtingose vieno teisės akto dalyse, neturėtų būti aiškinami skirtingai, išskyrus atvejus, kai to reikia dėl rimtų priežasčių ir pateikiami svarūs argumentai arba pačiame teisės akte nurodyta, kad tas pats žodis vartojamas kita reikšme. Šios taisyklės laikymasis užtikrina teisės aiškinimo nuoseklumą ir visuotinumą.⁵⁷ Tačiau tie patys žodžiai ar sąvokos skirtinguose teisės aktuose (ypač skirtingų teisės šakų) gali būti aiškinami skirtingai.⁵⁸

▪ Bendrinės kalbos prasmės pirmumo taisyklė, kuri nurodo, kad aiškinamos teisės normos tekste vartojamus bendrinės kalbos žodžius reikia aiškinti taip, kaip jie suprantami bendrinėje kalboje, išskyrus atvejus, kai svarūs argumentai leidžia daryti priešingą išvadą.⁵⁹

▪ Specialiosios kalbos pirmumo taisyklė, kurios esmė yra ta, jog kai aiškinamos normos tekste vartojami specializuotos kalbos žodžiai, specialios sąvokos, nepaaiškinti įstatyme, tai jie turi būti aiškinami pagal specialią jų prasmę ir reikšmę atitinkamoje srityje, remiantis tos srities žodynais, enciklopedijomis, kitais specialiais šaltiniais.⁶⁰

▪ *Expresio unius est exclusion alterius* (vieno paminėjimas reiškia kito pašalinimą) taisyklė. Šios taisyklės esmė yra ta, jog tais atvejais, kai aiškinamoje teisės normoje yra įtvirtintas tam tikrų dalykų baigtinis sąrašas, teisės normos negalima aiškinti taip, kad įstatymų leidėjas turėjo omenyje ir kitus, sąrašė nepaminėtus, dalykus.⁶¹

▪ Rūšinės priklausomybės taisyklė. Ši taisyklė numato, kad tais atvejais, kai įstatyme kokiais nors apibendrinamaisiais žodžiais pateikiamas tam tikrų daiktų sąrašas, negalima

⁵⁵ Povilionis R. Kalba. Logika. Filosofija. Vilnius: Mintis, 1981, P. 41.

⁵⁶ Vitgenšteinas L. Rinktiniai raštai. Vilnius: Mintis, 1995, P. 63.

⁵⁷ Mikelėnienė D. Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999, P. 172.

⁵⁸ *Ibid.* P. 174.

⁵⁹ *Ibid.* P. 174.

⁶⁰ *Ibid.* P. 174.

⁶¹ *Ibid.* P. 175.

aiškinti, kad tie patys apibendrinamieji, bendresnės, platesnės prasmės žodžiai apima ir kitos, aukštesnės arba žemesnės klasės daiktus.⁶²

Remiantis pagrindinėmis lingvistinio teisės aiškinimo taisyklėmis, Lietuvos teisės doktrinoje yra išskiriamos lingvistinio teisės aiškinimo prezumpcijos, kurias, atitinkamai argumentuodamas ir taip patvirtindamas, kad prielaida negalima remtis, gali paneigti teismas, aiškindamas tam tikrą teisės normą.

- Bendrinės kalbos pirmumo prezumpcija. Ši prezumpcija reiškia, kad teisės aktuose paprastai vartojama bendrinė kalba, t.y. žodžiai ir posakiai yra vartojami ne specialia ar teisine prasme. Todėl tas, kuris aiškina teisės normą, privalo pagrįsti savo sprendimą tais atvejais, kai teigia, jog tam tikras žodis teisės normoje yra pavartotas specialiaja prasme. Jeigu teisės normos tekste vartojamas žodis yra daugiareikšmis, tai pirmenybę reikėtų teikti literatūrinei, norminei kalbai. Siekiant nustatyti bendrinės kalbos žodžių prasmę reikia vadovautis filologiniais šaltiniais: žodynais, enciklopedijomis ir t.t.⁶³

- Teisės kalbos pirmumo prezumpcija. Šios prezumpcijos esmė ta, jog daroma prielaida, kad teisės normos tekste pavartoti teisės terminai turi būti suprantami atsižvelgiant į teisinę, o ne bendrinę kalbą.⁶⁴

- Įstatymuose įtvirtinto sąvokų apibrėžimo pirmumo prezumpcija. Ši prezumpcija reiškia, kad, jeigu tam tikra sąvoka apibrėžta įstatyme, tai ji neturėtų būti aiškinama kitaip, negu kad ji yra išaiškinta tame įstatyme. Tais atvejais, kai tam tikra sąvoka nėra apibrėžta įstatyme, tai ji turi būti suprantama taip, kaip ji aiškinama teismų praktikoje ir teisės doktrinoje.⁶⁵

- Teisės kalbos ekonomijos prezumpcija, kuri reiškia, jog daroma prielaida, kad įstatymo tekste nėra nereikalingų posakių ir žodžių, nes įstatymų leidėjas rūpestingai parenka įstatyme vartojamą terminiją, todėl visi įstatymo žodžiai yra reikalingi ir prasmingi. Ši prezumpcija reiškia ir tai, kad įstatymų leidėjas įstatymo tekstu neturėjo tikslo pasakyti daugiau nei ketino priimdamas įstatymą, taigi įstatymo tekstas atitinka įstatymų leidėjo valią.⁶⁶

- Preziumuojama, kad vyriškąją gimine pavartoti žodžiai reiškia ir moteriškąją giminę, ir atvirkščiai; preziumuojama, kad vienaskaita pavartoti žodžiai reiškia ir daugiskaitą, ir

---

⁶² Mikelėnas V., *Mikelėnienė D.* Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999, P. 175.

⁶³ Ibid. P. 175.

⁶⁴ Ibid. P. 176.

⁶⁵ Ibid. P. 177.

⁶⁶ Ibid. P. 177.

atvirkščiai. Pavyzdžiui šia, paskutiniąja prezumpcija, rėmėsi ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1994 m. vasario 24 d. nutarime aiškindamas Konstitucijos 66 straipsnio pirmojoje dalyje vienaskaitos linksniu pavartotą sąvoką „Seimo pirmininko pavaduotojas“.⁶⁷

2.2 Lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymo problemos

Perskaičius ankstesnėje darbo dalyje aptartas ir pakankamai lengvai suvokiamas lingvistinio teisės aiškinimo taisykles bei prezumpcijas, susidaro įspūdis, kad šias taisykles turėtų būti gana nesudėtinga pritaikyti praktikoje. Tačiau toks įspūdis yra klaidingas, nes, norint pasinaudoti minėtomis taisyklėmis lingvistiškai aiškinant konkrečias teisės normas, susiduriama su šių taisyklių pritaikomumo problema. Sudėtingas lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymas yra susijęs su objektyviomis priežastimis, t.y. su pačia kalbos prigimtimi, su įstatymo tekste vartojamų žodžių daugiaprasmiškumu, neapibrėžtumu, abstraktumu, to paties žodžio vartojimu skirtingame kontekste ir pan.

Lingvistiškai interpretuojant teisės normą pirmiausiai reikia išsiaiškinti, kokia reikšmė žodis pavartotas – bendrine ar kita. Tačiau tai nėra taip paprasta, nes teisės normos tekste pavartotas žodis gali turėti net keletą reikšmių – bendrinę, teisinę arba kitokią specialiąją (pavyzdžiui, techninę). Taigi tampa neaišku, kurią prezumpciją reikėtų taikyti – bendrinės kalbos prasmės pirmumo prezumpciją ar teisės kalbos pirmumo prezumpciją. Priklausomai nuo to, kuri iš šių dviejų prezumpcijų bus pasirinkta, galimi visiškai skirtingi teisės aiškinimo rezultatai. Jeigu bus pasirinkta bendrinės kalbos pirmumo prezumpcija, tai teisės normos tekste esantys žodžiai turės būti aiškinami taip, kaip juos aiškina atitinkami kalbos žodynai, enciklopedijos, kiti kalbotyros mokslo šaltiniai, ir būtinai atsižvelgiant į tai, kaip jie suprantami kasdieniame gyvenime. Tokią poziciją pagrindžia Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės norminių aktų rengimo tvarkos įstatymo 12 straipsnis, kuriame nustatyta, kad teisės aktai rašomi laikantis bendrinės lietuvių kalbos normų ir teisės terminijos⁶⁸. Tačiau jeigu bus pasirinkta teisės kalbos pirmumo prezumpcija, teisės aiškinimo rezultatas gali būti kitoks, nes teisinė bet kurio žodžio reikšmė gali būti platesnė arba, atvirkščiai, - siauresnė negu bendrinė reikšmė. Pavyzdžiui, žodis „apgaulė“ bendrinėje kalboje reiškia veiksnius,

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto II dalies 9, 9-3, 9-6, 10 ir 10-1 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės norminių aktų rengimo tvarkos įstatymas (Valstybės žinios. 1995. Nr. 41-991).

elgesį ar žodžius, kuriais sąmoningai norima apgauti ar suklaidinti.⁶⁹ Tačiau teisinėje kalboje žodis „apgaulė“ gali būti suprantamas ir aiškinamas plačiau negu bendrinėje kalboje, nes, tarkim, privatinėje teisėje apgaule gali būti pripažįstamas ir tylėjimas, t.y. nuslėpimas reikšmingų aplinkybių, dėl kurių kita sutarties šalis nebūtų sudariusi sutarties, jeigu tas aplinkybes būtų žinojusi. O štai baudžiamojoje teisėje (pavyzdžiui, BK 186 straipsnis⁷⁰) apgaulė suprantama tik kaip asmens neveikimas, t.y. nusikalstama veika gali būti pripažįstama padaryta apgaulės būdu tik tuo atveju, kai kaltininkas neatliko tam tikrų veiksmų, kuriuos jis privalėjo atlikti.

Žodis „vaikas“ bendrinėje ir teisės kalboje taip pat turi skirtingas reikšmes. Bendrinėje kalboje žodis „vaikas“ įprastai suprantamas kaip biologinis vaikas. Tačiau teisės doktrinoje ir įstatymuose vartojami teisės terminai „vaikai“ ir „tėvai“ reiškia ne tik biologinius ryšius, bet ir įvaikinimą, t.y. „vaikų“ sąvoka apima ir „įvaikių“ sąvoką, o „tėvų“ sąvoka – „įtėvių“ sąvoką.⁷¹ Be to, žodis „vaikas“ teisinėje kalboje taip pat gali turėti ne vieną reikšmę. Vienais atvejais ši sąvoka apims tik nepilnamečius asmenis, t.y. asmenis, iki 18-kos metų, kitose teisės normose šis žodis gali reikšti atitinkamais kraujo ryšiais susijusį asmenį, nepriklausomai nuo jo amžiaus.

Panašiai galima aiškinti žodį „smurtas“, kuris bendrinėje kalboje paprastai suprantamas tik kaip šiurkštus fizinės jėgos naudojimas. Tačiau teisine prasme „smurtas“ gali reikšti ne tik fizinį, bet ir psichinį poveikį, o tam tikrais atvejais smurtu gali būti pripažįstamas ir ekonominis spaudimas. Taigi šie pavyzdžiai parodo, kad nėra taip paprasta nuspręsti, kokia reikšmė teisės normoje žodis yra pavartotas, o netinkamai pasirinkus vieną iš dviejų galimų (bendrinės arba teisės kalbos) prezumpcijų, galimas neteisingas lingvistinio teisės aiškinimo rezultatas.

Problemų iškyla ir norint pritaikyti įstatymuose įtvirtinto sąvokų apibrėžimo pirmumo prezumpciją, nes ši prezumpcija naudinga teisę aiškinančiam subjektui tik tuo atveju, jeigu įstatyminis sąvokos apibrėžimas yra aiškus ir teisingas teisiniu požiūriu. Tačiau įstatyminis apibrėžimas, tais atvejais, kai jis yra netiksliai (pernelyg siaurai, arba pernelyg plačiai) ar net klaidingai suformuluotas (kas tikrai neretai pasitaiko Lietuvos teisės aktuose), suvaržo teisės normą aiškinantį subjektą ir neleidžia jam teisės normos aiškinti neatsižvelgiant į įstatymuose

⁶⁹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, P. 21.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741).

⁷¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. birželio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 2 straipsnio 1 dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

įtvirtinto sąvokų apibrėžimo pirmumo prezumpciją, t.y. teisės normą aiškinantysis subjektas netenka galimybės išaiškinti tam tikrą sąvoką kitaip, negu kaip ji yra apibrėžta konkrečiame teisės akte.⁷²

Bendrinės kalbos prasmės pirmumo taisyklės, numatančios, kad aiškinamos teisės normos tekste vartojamus bendrinės kalbos žodžius reikia aiškinti taip, kaip jie suprantami bendrinėje kalboje, taikymas taip pat sukelia problemų, nes ne visada duoda teisingą rezultatą. Gali būti tokių atvejų, kai dėl istoriškai pakitusių aplinkybių, žodžio reikšmė teisės normos tekste turėtų turėti kitokią prasmę. Tarkim, terminas „ryšio priemonės“ šiuo metu be telefono ir telegrafo ryšio, dar apima elektroninio, faksimilinio ir kitokias momentinio ryšio priemones. Tokių sąvokų kaip „ginklas“, „narkotinės medžiagos“, „užkrečiama liga“ reikšmės taip pat keičiasi, nes nuolat išrandami naujų rūšių ginklai, naujų rūšių narkotikai, diagnozuojamos naujos užkrečiamos ligos.⁷³ Dėl itin spartaus gyvenimo dinamiškumo, teisė paprastai atsilieka nuo visuomeninių santykių vystymosi. Tokių normų aiškinimas, taikant lingvistinio aiškinimo bendrinės kalbos prasmės pirmumo taisyklę, greičiausiai duos neteisingą aiškinimo rezultatą, todėl, autorės nuomone, tokiais atvejais geriau būtų atsisakyti lingvistinio teisės aiškinimo ir naudotis istoriniu metodu, kuris leistų derinti teisę prie besikeičiančių gyvenimo aplinkybių (atsižvelgiant į realią situaciją) ir neaštrintų gyvenimo dinamiškumo ir teisės stabilumo konflikto.

Taikant lingvistinį teisės aiškinimo metodą, problemų gali sukelti net kai kurių jungtukų vartojimas teisės normų tekste. Jungtukai „ar“, „arba“ gali reikšti tam tikrą alternatyvą arba tai, kad galimybę taikyti teisės normą lemia bent vienos iš jos hipotezėje numatytų sąlygų buvimas. Formaliosios logikos požiūriu, žodis „arba“ gali turėti ne vieną reikšmę. Jis gali reikšti ekskliuziją, kai iš kelių galimybių ar sąlygų gali būti įgyvendinta tik viena ir tai pašalina kitų galimybių įgyvendinimą (*Expresio unius est exclusion alterius* (vieno paminėjimas reiškia kito pašalinimą) taisyklė). Tačiau žodis „arba“ gali reikšti ir disjunkciją, kai galima įgyvendinti ir vieną, ir kitą alternatyvą skyriumi arba abi sykiu, nepriklausomai nuo to, ar viena kuri iš jų jau yra įgyvendinta.⁷⁴

Jungtuko „ir“ vartojimas teisės normos tekste dažniausiai reiškia būtinybę įvykdyti dvi ar daugiau joje numatytų sąlygų, t.y. žodžio „ir“ vartojimas reiškia konjunkciją, kai teisės

⁷² Mikelėnas V., Mikelėnienė D. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999, P. 187.

⁷³ Mikelėnas V., Mikelėnienė D. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999, P. 189.

⁷⁴ Mikelėnienė D., Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999, P. 186.

normą galima taikyti tik esant abiem ar daugiau sąlygų arba požymių, numatytų teisės normos hipotezėje. Taigi teisės normą aiškinant lingvistiškai, negalima pamiršti, kad nesant bent vienos sąlygos ar požymio, teisės normos taikyti negalima.⁷⁵

3. Lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra aukščiausia institucija teismų hierarchinėje sistemoje, jo priimti sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami. Į Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą patenka tik pačios sudėtingiausios bylos, todėl šis teismas sprendžia ypatingai neaiškius ir diskutuotinus teisės aiškinimo ir taikymo klausimus. Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atlieka ypatingai svarbų vaidmenį užtikrinant vienodą teisės aiškinimą. Todėl šioje darbo struktūrinėje dalyje siekiama išnagrinėti, ar lingvistinis teisės aiškinimo metodas dominuoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Šį uždavinį galima įgyvendinti analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylas, iš kurių matyti, kaip Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taiko lingvistinį teisės aiškinimo metodą konkrečiose bylose.

Renkant medžiagą šiai darbo daliai, buvo peržiūrėtos trys šimtai keturiasdešimt Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus bylų, kurios buvo paskelbtos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenyje „Teismų praktika“ (1997 – 2006 metais). Taip pat šiam skyriui reikiamos medžiagos buvo rasta ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo interneto tinklalapyje (<http://www.lat.litlex.lt>), t.y. dar dvidešimt penkios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus bylos, nepublikuotos biuletenyje „Teismų praktika“. Taigi šios darbo dalies išvados buvo padarytos remiantis trimis šimtais šešiasdešimt penkiomis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus bylomis. Iš tokio kiekio bylų tik penkiolikoje bylų Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tiesiogiai paminėjo, kad sprenddamas konkrečią bylą taiko lingvistinį teisės aiškinimo metodą. Dar dešimtyje bylų iš konteksto galima numanyti, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas tam tikras teisės normas, taikė vieną ar kitą lingvistinio aiškinimo taisyklę. Sudėjus šias bylas, statistiškai tai sudaro maždaug tik 7 % minėtų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus bylų. Šie statistiniai duomenys iš karto paneigia darbo pradžioje iškeltą hipotezę, jog lingvistinis

---

⁷⁵ Mikelėnienė D. Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999, P. 186.

teisės aiškinimo metodas dominuoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, nes tokios hipotezės patvirtinimui reikėtų nustatyti, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konkrečias lingvistinio aiškinimo taisykles taiko bent jau daugiau nei 50 % bylų. Kalbant apie statistiką, derėtų paminėti ir tai, kad iš tų penkiolikos bylų, kuriose Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tiesiogiai paminėjo, jog aiškindamas teisės normą taiko lingvistinį teisės aiškinimo metodą, beveik visose iš jų Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos sudėtyje figūruoja V.Mikelėno pavardė. Todėl tampa akivaizdu, jog lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymas tik iš pirmo žvilgsnio atrodo gana paprastas dalykas. Norint teisingai pritaikyti lingvistinį teisės aiškinimo metodą, reikia ne tik gerai žinoti teorines taisykles, bet ir sugebėti šias taisykles tinkamai pritaikyti praktikoje, t.y. sprendžiant konkrečią bylą.

Civilinėje byloje „*UPS Lietuva – UAB “Lex” v. Valstybinė tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės*“ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, kad „lingvistinis teisės aiškinimo metodas teisės doktrinoje yra taikomas plačiausiai. Teisės aiškinimo metodų taikymo eiliškumo atžvilgiu šiam metodui teikiama pirmenybė, nes taikant teisės normą pirmiausia ir reikia išsiaiškinti įstatyme vartojamų žodžių prasmę.“⁷⁶ Tačiau toks teiginys nėra pagrįstas jokiais moksliniais tyrimais ar statistiniais duomenimis. Bent jau darbo autorei niekur nepavyko aptikti paskelbtų mokslinių tyrimų, kurių rezultatai pagrįstų šį teiginį.

Iš darbo autorės atliktos statistikos paaiškėjus, kad nepasitvirtino darbo pradžioje iškelta hipotezė dėl lingvistinio teisės aiškinimo dominavimo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, reikėtų apžvelgti tas bylas, kuriose Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tiesiogiai pasisakė, jog taiko lingvistinį aiškinimą, bei tas bylas, iš kurių galima numanyti, kad šis aiškinimo būdas buvo taikomas. Tokiu būdu turėtų paaiškėti, ar Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, teigdamas, kad konkrečių teisės normų aiškinimui taiko lingvistinį teisės aiškinimo metodą, naudojasi teisės teorijos mokslo suformuluotomis lingvistinio teisės aiškinimo taisyklėmis bei prezumpcijomis. Jeigu atsakymas būtų teigiamas, tai dar reikėtų išsiaiškinti, ar Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tinkamai taiko šias taisykles.

Autorės nuomone, viena iš svarbiausių bylų, turėjusių įtakos lingvistinio teisės aiškinimo metodo plėtojimui, yra Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. rugsėjo 14 d. nutartis c.b. *UAB “Sirowa” v. Konkurencijos taryba prie Valstybinės*

---

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1999 lapkričio 29 d. nutartis c. b. *UPS Lietuva – UAB “Lex” v. Valstybinė tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės*, Nr. 3K-3-865/1999, kat. 47.

*konkurencijos ir vartotojų teisių gynimo tarnybos.*⁷⁷

Šios bylos esmė buvo ta, jog konkurencijos taryba prie Valstybinės konkurencijos ir vartotojų teisių gynimo tarnybos nutarimu skyrė atsakovui baudą už tai, kad šis, būdamas preparato „Doppellherz“ importuotojas į Lietuvą, preparato vartojimo instrukcijoje nurodė jį esant stiprinamąjį vaistą. Konkurencijos tarybos teigimu, „Doppellherz“ negali būti laikomas vaistu, nes šis preparatas yra viso labo tik maisto papildas. Atsakovas savo poziciją grindė tuo, kad žodis „vaistas“ instrukcijoje buvo pavartotas ne tiesiogine, o perkeltine reikšme, kuri yra pateikiama ir „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“, todėl jis nubaustas neteisėtai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, nagrinėdama bylą kasacine tvarka pasisakė, kad tokiu atveju, kai žodis turi kelias prasmes, pirmiausia reikia išsiaiškinti, kuria prasme jis vartojamas, t.y. reikia nuspręsti, kurią iš dviejų lingvistinio aiškinimo prezumpcijų reikėtų taikyti – bendrinės kalbos prasmės pirmumo prezumpciją ar specialiosios kalbos pirmumo prezumpciją. Jeigu žodis „vaistas“ buvo vartojamas specialia, t.y. medicinine, prasme, būtina išsiaiškinti, ar specialiosios kalbos prezumpcijos pasirinkimas būtų pagrįstas, t.y. ar vaistu įvardijama medžiaga tikrai turi vaisto medicinine prasme savybes. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šiuo atveju pasirinko taikyti specialiosios kalbos pirmumo prezumpciją ir savo pasirinkimą argumentavo taip:

„Pagal vaistų įstatymo 13 straipsnio 2 dalį, vaisto gamintojas privalo teikti medicinos specialistams ir vartotojams informaciją apie jo gaminamą vaistą valstybinės vaistų kontrolės tarnybos nustatyta informavimo apie vaistus tvarka. Tokia įstatymo nuostata atitinka Europos Sąjungoje galiojančią informavimo apie vaistus tvarką, nustatytą Tarybos 1992 m. kovo 31 d. direktyva Nr.92/27/EEC, kuria vadovaudamasi Lietuvos valstybinė vaistų kontrolės tarnyba patvirtino 1998 m. kovo 23 d. Vaistų registravimo taisykles. Iš byloje esančių duomenų matyti (b.l. 26, 206-207), kad preparatas „Doppellherz“ nuo 1995 m. birželio 14 d. yra įregistruotas Lietuvos Respublikos valstybiniame vaistų ir vaistinių medžiagų registre. Dėl šios priežasties visa informacija vartotojui apie Vaistų ir vaistinių medžiagų registre įregistruotą preparatą turi būti vertinama kaip informacija, vartojama specialia, t.y. medicinine, prasme. Vadinasi, ir žodis „vaistas“ preparato „Doppellherz“ vartojimo instrukcijoje yra pavartotas medicinine, o ne bendrine prasme. Todėl pareiškėjo argumentai, kad žodis „vaistas“ lietuvių bendrinėje kalboje turi įvairių prasmų ir preparato

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. rugsėjo 14 d. nutartis c.b. UAB „Sirowa“ v. Konkurencijos taryba prie Valstybinės konkurencijos ir vartotojų teisių gynimo tarnybos, Nr. 3K-53/98, kat. 20.

aprašyme pavartotas ne medicinine prasme, yra nepagrįsti, nes akivaizdu, kad šiuo atveju žodis pavartotas specialia, medicinine, prasme. Kai žodis vartojamas specialia prasme, jį reikia aiškinti taip, kaip jis aiškinamas atitinkamos mokslo srities žodynuose, žinynuose ar enciklopedijose, o ne bendrinės kalbos žodynuose, [...]. Termino „vaistas“ medicininė prasmė pateikta Medicinos enciklopedijoje (Mokslo ir enciklopedijų leidykla, Vilnius, 1993, II tomas, p. 400-401): „Vaistai – specialiai pagamintos ir vartoti tinkamos vaistinės medžiagos, kurios padeda išvengti ligų ir gydyti nuo jų. Dauguma šių laikų vaistų gaminami cheminės sintezės būdu, kai kurie gaminami ar išskiriami iš vaistinių augalų.“ Be to, termino „vaistas“ medicininę prasmę apibrėžia ir įstatymai. 1991 m. sausio 31 d. Farmacinės veiklos įstatymo 1 straipsnyje nurodoma, kad „vaistinės medžiagos“ – tai medžiagos, kurios veikia žmogaus ar gyvūno organizme vykstančius procesus ir įvairia vaistine forma yra vartojamos žmogaus ar gyvūnų gydymui, ligų diagnostikai, profilaktikai arba fiziologinėms funkcijoms paveikti, o vaistai – tai vartoti paruoštos vaistinės medžiagos“. 1996 m. lapkričio 19 d. Lietuvos Respublikos vaistų įstatymo 2 straipsnio 14 dalis pateikia tokią termino „vaistas“ sąvoką: „Vaistai – gaminiai, kurių sudėtyje yra vaistinių medžiagų žmonėms ar gyvūnams gydyti, ligų diagnostikai, profilaktikai arba fiziologinėms funkcijoms paveikti. Šiame įstatyme vaisto sąvoka apima ir gatavus vaistus, ir vaistines medžiagas.“ Tokia „vaisto“ sąvoka iš esmės atitinka Europos Sąjungoje vartojamą medikamento sąvoką, kurią pateikia Tarybos 1965 m. sausio 26 d. direktyvos Nr. 65/65/EEC 1 straipsnio 2 dalis.“

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje, kartu su specialiosios kalbos pirmumo prezumpcija, taip pat taikė ir įstatymuose įtvirtinto sąvokų apibrėžimo pirmumo prezumpciją, reiškiančią, kad, jeigu tam tikra sąvoka apibrėžta įstatyme, tai ji neturėtų būti aiškinama kitaip, negu kad ji yra išaiškinta tame įstatyme: „Jeigu žodžio sąvoką pateikia įstatymas, tai teismas turi suteikti prioritetą būtent įstatymo nustatytai termino sąvokai, nebent egzistuotų svarbių pateisinamų priežasčių, dėl kurių su legaliniu termino aiškinimu būtų galima nesutikti. Iš įstatymuose ir specialiojoje medicininėje literatūroje pateiktos darytina išvada, kad vaistu gali būti pripažinti gaminiai, kurie: 1) gydo tiesiogiai tam tikras ligas; 2) naudojami ligų diagnostikai; 3) naudojami ligų profilaktikai; 4) naudojami žmogaus fiziologinėms funkcijoms paveikti. Pagal vaistinės medžiagos būvį vaistai gali būti įvairių formų: tirpalai, ištraukos, mikstūros, nuoviros, trauktinės ir t.t. Vaistų įstatymo 2 straipsnio 13 dalis taip pat nustato tradicinės medicinos preparatų sąvoką, t.y. „gaminiai, kuriems negali būti priskiriamos visos vaisto kokybinės savybės, tačiau kurie tradiciškai vartojami

kaip vaistai“⁷⁸. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad žemesniųjų instancijų teismai nepagrįstai netaikė lingvistinio teisės aiškinimo taisyklių, nes šios konkrečios bylos teisingam išsprendimui labiausiai tinkamas buvo būtent lingvistinis teisės aiškinimo metodas: „Bylą nagrinėję teismai nesiaiškino, ar preparatas „Doppellherz“, būdamas įregistruotas Vaistų ir vaistinių medžiagų registre, atitinka specialiojoje medicininėje literatūroje ir įstatymuose pateiktiems vaisto sąvokos kriterijams. Preparato „Doppellherz“ vartojimo instrukcijoje nurodyta, kad į jo sudėtį įeina vitaminai, taip pat įvairių augalų (amalo, apynių, gudobelės, jonažolės, kraujažolės, melisos, rozmarino, šalavijo, valerijono) tinktūros. Visi šie į preparato sudėtį įeinantys augalai Lietuvos Respublikos valstybinės vaistų kontrolės tarnybos 1997 m. gegužės 29 d. įsakymu Nr.82 yra pripažinti vaistiniais augalais, kuriuos leidžiama vartoti farmacijoje. Specialiojoje medicininėje literatūroje taip pat yra aprašytos šių vaistinių augalų gydomosios savybės bei vitaminų reikšmė ir poveikis žmogaus organizmui. Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos 1996 m. rugsėjo 23 d. įsakymu Nr. 166 buvo patvirtinta Lietuvos Respublikoje įregistruotų vaistų pagal ATC (anatominę – terapinę – cheminę) klasifikaciją sąrašas. Įvairios mitybinės medžiagos (VO 6 D) šiuo įsakymu yra priskirtos bereceptiniams vaistams, o tai atitinka Europos Sąjungos 1992 m. kovo 31 d. direktyvos Nr. 92/26/EEC nustatytus vaistų klasifikavimo kriterijus. Todėl teismai privalėjo apsvarstyti klausimą, ar „Doppellherz“, įregistruotas kaip specialios paskirties maisto produktas, maisto praturtintojas, nepatenka į bereceptinių vaistų atitinkamą kategoriją. Iš byloje esančių duomenų (b.l.30, 213-216) matyti, kad preparatą „Doppellherz“ sudaro gydomosiomis savybėmis pasižyminčios sudėtinės dalys, tačiau teismai to neaptarė ir nevertino.“⁷⁹ Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad dėl to, jog bylą nagrinėję teismai, sprenddami klausimą, ar preparatas „Doppellherz“ tikrai negali būti priskirtas vaistų kategorijai, netaikė įstatymų normų, pateikiančių „vaisto“ sąvoką, bei visiškai netaikė lingvistinio teisės aiškinimo konkrečių taisyklių, jų sprendimai negali būti pripažinti teisėtais.

Šis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimas nagrinėjamai temai labai svarbus dėl to, kad šia teismo nutartimi (turbūt pirmą kartą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje) buvo atkreiptas teismų dėmesys į būtinumą taikyti lingvistinį teisės aiškinimo metodą. Be to, šioje

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. rugsėjo 14 d. nutartis c.b. UAB „Sirowa“ v. Konkurencijos taryba prie Valstybinės konkurencijos ir vartotojų teisių gynimo tarnybos, Nr. 3K-53/98, kat. 20.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. rugsėjo 14 d. nutartis c.b. UAB „Sirowa“ v. Konkurencijos taryba prie Valstybinės konkurencijos ir vartotojų teisių gynimo tarnybos, Nr. 3K-53/98, kat. 20.

teismo nutartyje buvo pritaikytos net kelios lingvistinio teisės aiškinimo taisyklės. Pirmiausiai teismas aiškinosi, kurios kalbos – bendrinės ar specialiosios – reikšme vartojamas žodis, t.y. kuriai iš dviejų priešingų prezumpcijų suteikti prioritetą – bendrinės kalbos prasmės pirmumo prezumpcijai ar specialiosios kalbos pirmumo prezumpcijai. Teismas, išsamiai paaiškindamas savo motyvus, pasirinko ir tinkamai pritaikė specialiosios žodžio reikšmės pirmumo taisyklę. Šiuo atveju, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas neapsiribojo tik vienos lingvistinio aiškinimo būdo taisyklės pritaikymu ir taikė dar vieną lingvistinio aiškinimo taisyklę - įstatyme pateikto apibrėžimo pirmumo prezumpciją. Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis autorės nagrinėjamai temai reikšminga ir tuo, jog joje buvo nurodyta ne tik įstatyme pateikto apibrėžimo pirmumo prezumpcijos svarba taikant lingvistinį teisės aiškinimo metodą, bet ir filologinių šaltinių, tokių kaip žodynai, žinynai, enciklopedijos, reikalingumas siekiant nustatyti daugiareikšmių žodžių reikšmę. Svarbu ir tai, kad šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atkreipė dėmesį, jog derėtų atsižvelgti į analizuojamo (neaiškaus) žodžio sampratą ne tik Lietuvos, bet ir užsienio teisėje.

Dar viena nutartis, itin svarbi nagrinėjamai temai, yra Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. birželio 17 d. nutartis c.b. *L.U.Mikalauškienė v. Muitinės departamentas*.⁸⁰ Spręsdamas šią bylą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad taikant lingvistinį teisės aiškinimo metodą svarbu įvertinti kiekvieną aiškinamos teisės normos žodį, sakinio konstrukciją ir skyrybos ženklus. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje aiškinosi Tarnybos Lietuvos muitinėje statuto 14 straipsnio 6 punkte įtvirtintą nuostatą dėl valstybės pareigūnų ir valdininkų įsidarbinimo apribojimų, kurie reikalingi dėl valstybės pareigūno veiklos specifikos, būtinumo užtikrinti valstybės pareigūnų veiklos teisėtumą, objektyvumą, nešališkumą ir siekiant išvengti valstybės tarnybos ir pareigūno privačių interesų konflikto. Minėtame straipsnyje buvo įtvirtintas apribojimas, jog asmuo negali būti priimamas į tarnybą muitinėje, jeigu toje muitinėje tarnauja jo tėvai, tėviai, sutuoktinis, broliai, seserys, vaikai, įvaikiai, taip pat sutuoktinio tėvai, broliai, seserys ir vaikai, su kuriais būtų tiesioginio pavaldumo ar kontrolės ryšys. Dėl netiksliai suformuluoto teisės normos teksto, iškilo klausimas, ar žodį „tiesioginis“ reikia sieti tik su žodžiu „pavaldumas“ ar ir su žodžiu „kontrolė“. Nuo šios normos lingvistinio aiškinimo priklausė tai, ar minėtą normą galima taikyti nustačius tik tiesioginės kontrolės ryšį, ar ir esant bet kokiai kontrolei, net jeigu ji būtų nebūtinai tiesioginė. Šiuo atveju buvo itin svarbu tinkamai pasirinkti ir pritaikyti

---

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. birželio 17 d. nutartis c.b. *L.U.Mikalauškienė v. Muitinės departamentas*, Nr. 3K-85/98, kat. 22.

lingvistinio aiškinimo taisykles, ne priešingu atveju būtų nepagrįstai apribojamos žmogaus teisės - būtų nepateisinamai sumažinta žmogaus galimybė susirasti darbą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas teisės normos tekste esančius žodžius „kontrolė“ ir „pavaldumas“, pirmiausiai taikė bendrinės kalbos prasmės pirmumo prezumpciją: *„Bendrinėje kalboje žodis “kontrolė” reiškia tikrinimą, žodis “pavaldumas”- buvimą kieno žinioje. Artimiems giminaičiams tarnaujant vienoje valstybės institucijoje turimas vidinės kontrolės atvejis. Vidinė kontrolė reiškia, kad vieno valstybės pareigūno teisė ir galimybė tikrinti kitą yra neatsiejamai susijusi su vadovavimo ir buvimo kieno žinioje, t.y. pavaldumo santykiais. Taigi tiesioginis pavaldumas yra galimas tik esant tiesioginiam vadovavimui ir tiesioginei vidinei kontrolei. Kontrolė laikytina tiesiogine, kai vienas pareigūnas dėka tiesioginio tarpusavio pavaldumo santykių gali betarpiškai ir visapusiškai tikrinti bei įtakoti kito pareigūno darbą ir jo priimamus sprendimus tiesiogiai, t.y. be jokių tarpininkų, o taip pat gali daryti tiesioginį poveikį kontroliuojamam pareigūnui – taikyti jam drausminę atsakomybę, skirti paskatinimus ir t.t. Vadinasi, vidinė kontrolė neįmanoma be tiesioginio pavaldumo ir atvirkščiai.“⁸¹*

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, šioje byloje pritaikė ir dar vieną lingvistinio aiškinimo prezumpciją, kad vyriškąją gimine pavartoti žodžiai gali reikšti ir moteriškąją giminę, ir atvirkščiai: *„[...] čia pateiktą loginį normos aiškinimą patvirtina ir sintaksiška žodžių junginio „tiesioginio pavaldumo ir kontrolės ryšys“ analizė. Sintaksiškai aiškinant, šiame žodžių junginyje dėl stiliaus prieš žodį „kontrolė“ yra praleistas pažyminyš „tiesioginės“. Žodis „pavaldumas“ yra vyriškos giminės, žodis kontrolė – moteriškos giminės. Skirtingos giminės daiktavardžiai visada apibendrinami vyriškąją pažyminciojo būdvardžio gimine. Taigi teiginys „tiesioginio pavaldumo ar kontrolės ryšys“ pagal prasmę yra tapatus teiginiui „tiesioginio pavaldumo ar tiesioginės kontrolės ryšys.“⁸²*

Šios jau aptartos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus bylos, autorės manymu, yra geriausi pavyzdžiai, kai teismas prioritetą skiria lingvistiniam teisės aiškinimo metodui, pakankamai smulkiai ir detaliam lingvistiškai analizuoja teisės normos tekstą, tinkamai pasirinkdamas ir pritaikydamas ne vieną, o kelias lingvistinio aiškinimo taisykles ar prezumpcijas.

---

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. birželio 17 d. nutartis c.b. *L.U.Mikalauskiene v. Maitinės departamentas*, Nr. 3K-85/98, kat. 22.

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. birželio 17 d. nutartis c.b. *L.U.Mikalauskiene v. Maitinės departamentas*, Nr. 3K-85/98, kat. 22.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2001 spalio 11 d. byloje „*Vasilijus Tropovas v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Klaipėdos regiono departamento Pakrančių apsaugos tarnyba*“ taikė lingvistinį teisės aiškinimo metodą, akcentuodamas šio metodo svarbą bei imdamasis detalios teisės normos lingvistinės analizės. Šios bylos esmė buvo ta, kad kasatorius prašė patenkinti kasacinį skundą tuo pagrindu, jog žemesniųjų instancijų teismai netinkamai aiškino tuo metu galiojusio 1964 m. Civilinio kodekso 485 straipsnio 2 dalies⁸³ nuostatą „Be turtinės žalos, šiais atvejais taip pat atlyginama ir moralinė žala“. Žemesniųjų instancijų teismai laikėsi nuomonės, kad moralinė (neturtinė) žala gali būti atlyginama tik tuo atveju, jeigu dėl valdymo srityje veikiančių pareigūnų neteisėtų veiksmų buvo padaryta turtinė žala. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas prioritetą teikė lingvistiniam teisės aiškinimo metodui, teigdamas, kad „įstatymų leidėjas formuojamas elgesio taisyklės dėl lingvistinių ar kitokių priežasčių gali išreikšti nepakankamai aiškiai, todėl taikant tokias teisės normas, kurios nėra visai aiškios, būtina jas atidžiai analizuoti, taikant įvairius teisės aiškinimo metodus. Pirmiausia taikytinas lingvistinis teisės aiškinimo metodas. Analizuojamo straipsnio pirmosios dalies pirmasis sakinys yra bendra nuostata dėl žalos, padarytos neteisėtais pareigūnų ir valdininkų, einančių tarnybines pareigas, veiksmais, atlyginimo. Pažymėtina, kad šioje nuostatoje nurodyta, jog atlyginama žala, o ne tik viena jos rūšis – turtinė žala. Straipsnio pirmosios dalies antrasis sakinys detalizuoja turtinės žalos atlyginimą. CK 485 straipsnio 2 dalis prasideda prielinksniu „be“. Viena iš šio prielinksnio funkcijų - žymėti išskyrimą, todėl antrosios straipsnio dalies minėta nuostata vertintina kaip nustatanti papildomą taisyklę prie pirmojoje straipsnio dalyje paminėtos, t.y. tais atvejais, kai žala padaryta neteisėtais pareigūnų ir valdininkų, einančių savo pareigas, veiksmais, gali būti atlyginama ne tik turtinė žala, apie kurią jau minėta pirmojoje straipsnio dalyje, bet taip pat ir moralinė žala. Ši norma niekaip nesieja moralinės žalos atlyginimo su turtinės žalos atlyginimu.“⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, analizuodamas teisės normos tekste esančio prielinksnio „be“ reikšmę, taikė teisės kalbos ekonomijos prezumpciją, kuri reiškia, jog įstatymo tekste nėra nereikalingų posakių ir žodžių, nes įstatymų leidėjas kaip įmanoma rūpestingai parenka įstatyme vartojamą terminiją, todėl visi įstatymo žodžiai yra reikalingi ir prasmingi. Būtent žodelyčio „be“ lingvistinis aiškinimas suteikė teisės normai visiškai priešingą reikšmę, nes žemesnės instancijos teismai, netaikydami lingvistinio teisės

⁸³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (negalioja) (Žinios. 1964. Nr. 19-138)

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 spalio 11 d. nutartis c. b. *Vasilijus Tropovas v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Klaipėdos regiono departamento Pakrančių apsaugos tarnyba*, Nr. 3K-7-688/2001, kat. 39.6.2.3.

aiškinimo taisyklių, nepakankamai įsigilino į aiškinamos teisės normos tekste vartojamų žodžių reikšmę ir padarė nepagrįstas išvadas.

1999 m. lapkričio 29 d. nutartyje c.b. „*UPS Lietuva – UAB “Lex” v. Valstybinė tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės*“⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas sąvoką „realizavimas“ rėmėsi Dabartinės lietuvių kalbos žodyne nurodyta reikšme, nes Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas, kuriame buvo vartojama ši sąvoka, neapibrėžė realizavimo sąvokos: „*LR Alkoholio kontrolės įstatymas, kaip teisingai savo sprendime akcentavo pirmosios instancijos teismas, neaiškina sąvokos realizavimas prasmės. Teismas, remdamasis Dabartinės lietuvių kalbos žodynu, nurodė, kad realizacija aiškinama kaip turto ar vertybinių popierių pavertimas pinigais, pardavimas. Šios išvados teisingumą patvirtina ir tai, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1997 m. birželio 5 d. nutarimu Nr. 559 “Dėl alkoholio produktų importo, didmeninės ir mažmeninės prekybos jais licencijavimo”, vadovaudamasi LR Alkoholio kontrolės įstatymu, patvirtino Alkoholio produktų importo, didmeninės ir mažmeninės prekybos jais licencijavimo taisykles ir Mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais prekybos ir viešojo maitinimo įmonėse taisykles. Šiuose aktuose kalbama ne apskritai apie leidimus užsiimti alkoholinių gėrimų realizacija, o apie licencijas verstis didmenine prekyba alkoholiniais gėrimais, licencijas verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais. Taigi, kitokios realizacijos kaip didmeninė ar mažmeninė prekyba nei LR Alkoholio kontrolės įstatymas, nei juo vadovaujantis priimti poįstatyminiai aktai nenumato.*“⁸⁶ Iš pacituotos ištraukos išplaukia, kad šioje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taikė bendrinės kalbos prasmės pirmumo prezumpciją. Kadangi pačiame įstatyme sąvoka nebuvo apibrėžta ir dėl to nebuvo įmanoma taikyti įstatymuose įtvirtinto sąvokų apibrėžimo pirmumo prezumpcijos, tai teismas, siekdamas nustatyti bendrinės kalbos žodžio „realizavimas“ reikšmę vadovavosi filologiniais šaltiniais, t.y. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne nurodyta reikšme.

Tačiau šioje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad vien tik lingvistinio aiškinimo neužtenka. Norint tiksliai išsiaiškinti, kokius santykius reguliuoja tam tikra teisės norma, būtina atsižvelgti ir į tos normos vietą įstatyme, t.y. šalia lingvistinio teisės aiškinimo metodo kartu taikyti ir sisteminių teisės aiškinimo metodą. „*Kiekvieną teisės*

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1999 lapkričio 29 d. nutartis c. b. *UPS Lietuva – UAB “Lex” v. Valstybinė tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės*, Nr. 3K-3-865/1999, kat. 47.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1999 lapkričio 29 d. nutartis c. b. *UPS Lietuva – UAB “Lex” v. Valstybinė tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės*, Nr. 3K-3-865/1999, kat. 47.

normą galima analizuoti ne tik lingvistiniu, bet ir kitais aspektais. Vilniaus apygardos teismas LR Alkoholio kontrolės įstatymo 20 str. 1 d. 14 p. normą išaiškino ir kitu – teisės sistemos – aspektu. Teismas konstatavo, kad ši teisės norma patalpinta LR Alkoholio kontrolės įstatymo III skyriaus III skirsnyje, kuris pavadintas „Vidaus prekybos alkoholio produktais reguliavimas“, t.y. skirsnyje, kuriame kalbama apie alkoholio pardavimą. Teisės normos įtraukimas į konkretų įstatymo skirsnį nėra atsitiktinis dalykas, nes teisės normos atitinkamame įstatyme dėstomos tam tikra teisine logika.“⁸⁷ Taigi šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pirmiausiai naudojo lingvistinį teisės aiškinimo metodą bei taikė bendrinės kalbos prasmės pirmumo prezumpciją, t.y. rėmėsi Dabartinės lietuvių kalbos žodyne nurodyta reikšme, kai aiškino įstatyme vartojamą sąvoką „realizavimas“. Tačiau šioje byloje tai nebuvo vienintelis pritaikytas teisės aiškinimo metodas – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas naudojo ir sisteminį teisės aiškinimą akcentuodamas, kad būtina atsižvelgti į aiškinamos teisės normos vietą įstatyme.

Lingvistinį teisės aiškinimo metodą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taikė aiškindamas CK 3.180 straipsnį dėl tėvų valdžios apribojimo civilinėje byloje *Ramutė Čeplinskienė v. Sigitas Kavaliauskas*.⁸⁸ CK 3.180 straipsnio 1 dalis numato, kad „kai tėvai (tėvas ar motina) vengia atlikti savo pareigas auklėti vaikus, piktnaudžiauja tėvų valdžia, žiauriai elgiasi su vaikais, daro žalingą įtaką vaikams savo amoraliu elgesiu arba nesirūpina vaikais, teismas gali priimti sprendimą dėl laikino ar neterminuoto tėvų (tėvo ar motinos) valdžios apribojimo.“⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad žemesniųjų instancijų teismams (tiek pirmosios instancijos teismams, tiek apeliacinės instancijos teismams) neteisingai aiškino ir taikė CK 3.180 straipsnį. Šis straipsnis leidžia tėvo valdžią apriboti jau vien dėl to, kad tėvai vengia atlikti pareigą auklėti savo vaiką. Žemesnės instancijos teismams manė, kad šio straipsnio taikymui reikalingos visos straipsnyje išvardintos aplinkybės, todėl ieškovės ieškinį atmetė motyvuodami tuo, kad byloje nėra įrodymų, jog atsakovas piktnaudžiauja tėvo valdžia, žiauriai su vaiku elgiasi ir savo amoraliu elgesiu daro žalingą įtaką dukrai. Šioje byloje žemesnės instancijos teismams problemų sukėlė jungtukas „arba“. Teismams dėl neaiškių priešasčių neteisingai traktavo teisės normos tekstą, nes jungtukas „arba“ šiuo atveju reiškė, kad iš kelių teisės normos tekste išvardintų sąlygų užtenka, kad būtų

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1999 lapkričio 29 d. nutartis c. b. *UPS Lietuva – UAB „Lex“ v. Valstybinė tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės*, Nr. 3K-3-865/1999, kat. 47.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. spalio 23 d. nutartis c.b. *Ramutė Čeplinskienė v. Sigitas Kavaliauskas*, Nr. 3K-3-1225/2002, kat. 71.5.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262).

įgyvendinta viena, nepriklausomai nuo to, ar dar kuri kita sąlyga yra įgyvendinta, ar ne. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pritaikė *Expresio unius est exclusion alterius* (vieno paminėjimas reiškia kito pašalinimą) taisyklę: „pagal CK 3.180 straipsnio 1 dalį teismas gali apriboti tėvų valdžią, kai tėvai vengia atlikti savo pareigas auklėti vaikus, piktnaudžiauja tėvų valdžia, žiauriai elgiasi su vaikais, daro žalingą įtaką vaikams savo amoraliu elgesiu arba nesirūpina vaikais. Lingvistinis šios teisės normos aiškinimas leidžia daryti išvadą, kad tėvų valdžia gali būti apribota nustačius bent vieną iš nurodytų aplinkybių. Taigi nėra reikalaujama, kad visais atvejais būtų konstatuotas piktnaudžiavimas tėvų valdžia, žiaurus elgesys su vaikais ir kt. Tėvų valdžios apribojimui pakanka vien to fakto, kad tėvai nevykdo savo prigimtinių pareigų rūpintis vaikais.“⁹⁰

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, sprenddamas civilinę bylą pagal ieškovo – JAV įmonės Anheuser-Busch Incorporated kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. gruodžio 7 d. nutarties civilinėje byloje pagal ieškovo – JAV įmonės Anheuser-Busch Incorporated ieškinį atsakovui – Čekijos įmonei Budejovicky Budvar N. P. ir trečiajam asmeniui – Lietuvos Respublikos valstybiniam patentų biurui dėl prekių ženklų registracijų pripažinimo negaliojančiomis⁹¹, byloje tiesiogiai nurodė, kad rėmėsi lingvistiniu teisės aiškinimu. Bylos esmė buvo ta, kad ieškovas – JAV įmonė Anheuser-Busch Incorporated kreipėsi su ieškiniu į teismą, ieškininiame pareiškime nurodydamas, kad jo įmonė Anheuser –Busch Incorporated yra alaus gamintoja, naudojanti žymenis “Budweiser” ir “Bud”; atsakovas – Čekijos įmonė Budejovicky Budvar N. P. taip pat yra alaus gamintoja ir naudoja žymenį “Budweiser” kaip prekės kilmės pavadinimą, t.y. išvestinį Čekijos miesto Budweis, dabar vadinamo Česke Budejovice pavadinimą; Budejovicky Budvar N.P. direktorius pripažino, jog žymuo “Budweiser” yra geografinis pavadinimas, kilęs iš miesto Budweis pavadinimo, ir jų įmonės naudojamas žymuo “Budweiser” reiškia alų iš miesto Budweis; Budejovicky Budvar N.P. atstovai taip pat pateikė Čekijos žemėlapi, nurodydami miestą Budweis; Budejovicky Budvar N.P. įregistravo žymenį “Budweiser” Čekijoje kaip alaus prekės kilmės pavadinimą, ir dėl to atsisakė išimtinės teisės į šį žymenį Norvegijoje, Didžiojoje Britanijoje ir Šveicarijoje; tačiau Budejovicky Budvar N.P. neatsisakė išimtinės teisės naudoti žymenį “Budweiser” ženklų

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. spalio 23 d. nutartis c.b. *Ramutė Čeplinskienė v. Sigitas Kavaliauskas*, Nr. 3K-3-1225/2002, kat. 71.5.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 17 d. nutartis c. b. *JAV įmonė Anheuser-Busch Incorporated v. Čekijos įmonė Budejovicky Budvar N. P. ir Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras*, Nr. 3K-3-554/2000, kat. 12.

“Budweiser Budvar” (reg. Nr. 7904), “Budweiser Budbrau” (reg. Nr. 24236), “Budweiser Budvar” (reg. Nr. 24237) registracijoms Lietuvoje.

Pagal Lietuvos Respublikoje galiojančius įstatymus žymuo negali būti pripažįstamas prekės ženklu, jeigu jis gali suklaidinti visuomenę. Šis reikalavimas – tai taip vadinamas absoliutus standartas (absoliutus ženklo registracijos negaliojimo pagrindas), kurį turi atitikti žymuo prieš jį įregistruojant kaip prekės ženklą. Nustatant, ar žymuo atitinka šį reikalavimą, nėra būtina žymenį sieti ar lyginti su kitais prekių ženklais. Absoliutūs reikalavimai prekės ženklui yra nustatyti atsižvelgiant į pagrindinę ženklo funkciją - suteikti vartotojui atitinkamu prekės ženklu pažymėtos prekės identiškumo garantiją (t.y. individualizuoti prekę), kuri leistų vartotoją neklystant atskirti vieno gamintojo prekes nuo kitų gamintojų prekių. Tačiau Lietuvos teisės aktuose nėra pateiktas nei galimo visuomenės suklaidinio fakto nustatymo kriterijų, nei objektų, dėl kurių visuomenė gali būti suklaidinta, sąrašas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, kad šiuos reikalavimus „*detalizuoja Lietuvos Respublikos valstybinio patentų biuro 1993 m. spalio 15 d. įsakymu Nr.15 patvirtintų Prekių ir paslaugų ženklų registracijos Lietuvos Respublikoje taisyklių ZR/01/93 18.3.4 punktas, kuris nustato, kad visuomenę klaidinančiais ženklais laikomi žymenys, turintys klaidinančių žinių apie prekes ar jų gamintoją, pavyzdžiui, neteisingas prekės kilmės vietos nurodymas. Šių Taisyklių 18.3.4 punktas taip pat numato, kad kaip klaidinantys ženklai neregistruojami žymenys, iš dalies arba ištiesai sudaryti iš geografinių žymenų, kurie vartotojo gali būti suprantami kaip prekių gamintojo buvimo vietos nurodymas, be to, juos įregistravus vieno pareiškėjo vardu, apribojamos kitų toje vietoje esančių gamintojų teisės*“.⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomone, lingvistinis šių Taisyklių 18.3.4 punkto aiškinimas leidžia daryti išvadą, kad galiojantys prekių ženklų teisės aktai nenustato baigtinio sąrašo kriterijų, į kuriuos būtina atsižvelgti sprendžiant, ar prekės ženklas gali klaidinti visuomenę. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas akcentavo, kad remiantis lingvistiniu teisės aiškinimu Lietuvos Respublikos prekių ir paslaugų ženklų įstatymo (toliau – LR PPŽĮ) 3 straipsnio 4 punktas turi būti aiškinamas kaip “atvira” norma, t.y. norma, nenustatanti baigtinio galimo visuomenės klaidinimo atvejų sąrašo. Todėl suinteresuotas asmuo, ginčijantis prekės ženklo registraciją LR PPŽĮ 3 straipsnio 4 punkto pagrindu, gali nurodyti įvairius objektus ir įvairius kriterijus, dėl kurių, jo

---

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 17 d. nutartis c. b. *JAV įmonė Anheuser-Busch Incorporated v. Čekijos įmonė Budejovicky Budvar N. P. ir Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras*, Nr. 3K-3-554/2000, kat. 12.

nuomone, įregistruotas prekės ženklas gali suklaidinti visuomenę. Vadinasi, kaip ieškinio dėl prekės ženklo registracijos pripažinimo negaliojančia remiantis LR PPŽĮ 3 straipsnio 4 punktu pagrindas gali būti nurodytos pačios įvairiausios aplinkybės, pagrindžiančios galimo visuomenės klaidinimo faktą.⁹³ Nors šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tiesiogiai nurodė, kad taiko lingvistinį aiškinimo būdą, tačiau toks teismo pasisakymas liko deklaratyvaus pobūdžio. Teismas nepaiškino, kodėl šioje byloje jis pasirinko būtent lingvistinį, o ne kurį nors kitą teisės aiškinimo metodą, nepasisakė dėl to, kodėl šis aiškinimo būdas yra tinkamiausias aiškinti konkrečias teisės normas, taip pat nenurodė, kokią (-ias) lingvistinio aiškinimo taisyklę (-es) naudojo aiškindamas LR PPŽĮ 3 straipsnio 4 punktą. Taigi šioje byloje liko neaišku, ar Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tikrai taikė lingvistinio teisės aiškinimo taisykles ir prezumpcijas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2003 m. spalio 9 d. nutartyje civilinėje byloje „*Egidijus Mockus v. Vilniaus miesto 792 – oji gyvenamojo namo statybos bendrija*“⁹⁴ dėl sumokėto pajaus perskaičiavimo ir permokėtos pajaus dalies priteisimo taip pat tiesiogiai konstatavo, jog taiko lingvistinį teisės aiškinimą. Bylos esmė buvo ta, kad ieškovas Egidijus Mockus 2002 m. balandžio 29 d. su atsakovu sudarė susitarimą dėl pajaus panaudojimo buto statybai naujai statomame gyvenamajame name. Šio susitarimo 2.1 p. šalys susitarė dėl tam tikro pajaus dydžio, susitarimo pasirašymo dieną esant atitinkamam JAV dolerio ir lito santykiui. Susitarime buvo numatyta, jog tuo atveju, kuomet šių valiutų santykis pasikeičia daugiau kaip 10 %, likęs mokėti pajaus dydis atitinkamai perskaičiuojamas ir pajininkas privalo sumokėti pakeistą sumą litais. Ieškovas susitarime numatytais terminais atliko pajaus mokėjimus dalimis, o 2002 m. liepos 26 d. buvo sumokėta likusi neperskaičiuota pajaus suma. Dėl pastarosios sumos atsižvelgiant į įvykusius JAV dolerio ir lito kurso santykio pokyčius daugiau kaip 10 % ieškovas kreipėsi į atsakovą su pretenzija dėl sumokėto pajaus perskaičiavimo ir permokėtos sumos grąžinimo. Kadangi atsakovas atsisakė ieškovui grąžinti jo permokėtą sumą, prašė priteisti iš atsakovo permokėtą sumą. Pirmosios instancijos teismas ieškovo reikalavimą atmetė, o apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir ieškovo reikalavimą patenkino, motyvuodamas tuo, jog susitarimas tapo sandoriu, sukūrusiu šalims abipuses teises ir pareigas. Apeliacinės instancijos teismo

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 17 d. nutartis c. b. JAV įmonė Anheuser-Busch Incorporated v. Čekijos įmonė Budejovicky Budvar N. P. ir Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras, Nr. 3K-3-554/2000, kat. 12.

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus ir 2003 m. spalio 9 d. nutartis c. B. *Egidijus Mockus v. Vilniaus miesto 792 – oji gyvenamojo namo statybos bendrija*, Nr. 3K-7-768/2003, kat. 21.2.2.9; 21.5; 31.4.

vertinimu, įvykus susitarime nurodytai sąlygai, t. y. pasikeitus valiutų santykiui į ieškovui palankią pusę, ieškovas galėjo pagrįstai tikėtis, jog mokėtino pajaus dydis bus perskaičiuotas jo naudai.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, sprenddamas šią bylą, nurodė, kad pagal narystės bendrijoje santykių esmę ir prigimtį kiekvienam bendrijos nariui atsiranda pareiga apmokėti išlaidas, reikalingas jam numatomos perduoti patalpos statybai. Tuo pat metu kiekvienam bendrijos nariui atsiranda ir pareiga prisiimti riziką už statybos darbus, statyboms reikalingų medžiagų finansavimo pokyčius. Priešingu atveju, teismo nuomone, bendrija, iš esmės neturėdama kitų šaltinių, išskyrus narių pajus, negalėtų įvykdyti savo įsipareigojimų bendrijos nariams ir tretiesiems asmenims. Šiuo tikslu Susitarime ir buvo numatyta galimybė reaguoti į valiutų santykio pokyčius, jei pastarieji įtakotų statybos kaštų brangimą. Kasacinio teismo teisėjų kolegijos nuomone, Susitarimo 2.1 punkto aiškinimas apeliacinės instancijos teismo sprendime bendrame šalių tarpusavio santykių kontekste, atsižvelgiant į Susitarimo tikslus, neatspindi tikrųjų šalių ketinimų, buvusių Susitarimo pasirašymo momentu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad „*lingvistinis Susitarimo 2.1. p aiškinimas, kad „pasikeitus šių valiutų santykiui daugiau negu 10 (dešimt) procentų, likęs mokėti pajaus dydis perskaičiuojamas ir pajininkas privalo mokėti pakeistą sumą” leidžia daryti išvadą, kad nurodymas pajininko pareigos, bet nenurodymas jo teisės (mokėti mažesnę sumą), rodo, kad pajininkui buvo nustatyta pareiga mokėti pakeistą pajaus sumą (apmokėti padidėjusias statybos išlaidas), bet nenumatyta jo teisė mokėti dėl valiutų kurso pokyčių susidarančią mažesnę pajaus sumą*“.⁹⁵ Iš esmės Lietuvos Aukščiausiasis Teismas apsiribojo lakonišku konstatavimu, jog naudoja lingvistinį teisės aiškinimo metodą, detaliau nepaaiškindamas kaip konkrečiai naudojo lingvistinį aiškinimo būdą, kas konkrečiai lingvistiškai aiškinama. Iš bylos neįmanoma suprasti, kokiomis lingvistinio aiškinimo taisyklėmis remdamasis teismas aiškino Susitarimo 2.1. punktą, ir apskritai abejotina, kad pritaikius bet kurią iš lingvistinio aiškinimo taisyklių, žodžiai „privalo mokėti pakeistą sumą“ įgautų tokią prasmę, jog padidėjusią sumą mokėti privaloma, o sumažėjusios sumos mokėti neleidžiama. Tokios prasmės minėtam Susitarimo tekstui nerasime nei viename žodyne, nes pinigų suma dėl valiutos svyravimų gali tiek sumažėti, tiek padidėti. Todėl, autorės manymu, galima daryti išvadą, jog šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas netaikė lingvistinio teisės aiškinimo

---

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus ir 2003 m. spalio 9 d. nutartis c. B. *Egidijus Mockus v. Vilniaus miesto 792 – oji gyvenamojo namo statybos bendrija*, Nr. 3K-7-768/2003, kat. 21.2.2.9; 21.5; 31.4.

metodo, kadangi nebuvo pasiremta nei viena iš teisės teorijos mokslo suformuluotų lingvistinio aiškinimo taisyklių.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2000 m. spalio 16 d. nutartyje c. b. *Daiva Laurinavičiūtė – Paulauskienė v. UAB „Wellman“*⁹⁶, taip pat tiesiogiai nurodė, kad taiko lingvistinį teisės aiškinimo būdą aiškindamas bylos nagrinėjimo metu galiojusio Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymo⁹⁷ 14 straipsnio 1 dalį, kurioje buvo numatyta, kad darbdavys, pripažinęs jog išbandymo, kuris buvo nustatytas siekiant patikrinti, ar darbuotojas tinka jam pavestam darbui, rezultatai nepatenkinami, iki išbandymo termino pabaigos galėjo atleisti darbuotoją iš darbo nesilaikydamas kituose Darbo sutarties įstatymo straipsniuose nustatytos tvarkos ir nemokėdamas jam išeitinės pašalpos. Taigi atleidimo iš darbo pagrindas pagal Darbo sutarties įstatymo 14 straipsnio 1 dalį buvo neigiami išbandymo rezultatai. Bylą sprendžiantys teismai nevienodai aiškino šią teisės normą, nes iš teisės normos formuluotės neaišku, kas turi teisę pripažinti, jog išbandymo rezultatai yra nepatenkinami – ar pats darbdavys ar ginčą sprendžiantis teismas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje pasisakė, kad „*lingvistinis šios teisės normos aiškinimas leidžia daryti išvadą, jog išbandymo rezultatų vertinimas yra darbdavio prerogatyva.*“⁹⁸ Tokią išvadą esą patvirtina ir darbo teisinių santykių sutartinis pobūdis – darbo sutartis sudaroma šalių valia ir tik šios sutarties šalys gali spręsti, ar darbas yra priimtinas (kai išbandymas nustatytas darbuotojo prašymu), arba ar darbuotojas sugeba tinkamai atlikti jam pavestą darbą (kai išbandymas nustatomas darbdavio iniciatyva). „*Tačiau, atsižvelgiant į darbo sutarties šalių lygiateisiškumą (DSĮ 2 str.), darbuotojas turi teisę ginčyti jo atleidimą iš darbo Darbo sutarties įstatymo 14 straipsnio 1 dalies pagrindu. Jeigu darbuotojas nesutinka su jo atleidimu iš darbo minėtu pagrindu ir kreipiasi į teismą, darbdavys privalo įrodyti, kad darbuotojas iš tiesų neišlaikė išbandymo, t.y. kad darbuotojas dėl savo dalykinių ar asmeninių savybių nesugeba ar negali dirbti darbo, dėl kurio atlikimo buvo sulygta sudarant sutartį. Neigiamą išbandymo rezultatą darbdavys gali įrodinėti visomis CPK 57 straipsnyje numatytomis įrodinėjimo priemonėmis. Tačiau teismas, nagrinėdamas tokias bylas, negali spręsti tų klausimų, kurie pagal įstatymą ir darbo teisinių santykių sutartinį pobūdį yra darbdavio prerogatyva, t.y. teismas negali pripažinti, kad darbuotojas tinka pavestam darbui. Teismo pareiga nagrinėjant tokias bylas -*

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. spalio 16 d. nutartis c. b. *Daiva Laurinavičiūtė – Paulauskienė v. UAB „Wellman“*, Nr. 3K-3-1012/2000, kat. 1.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymas (negalioja) (Valstybės žinios. 1991. Nr. 36-973).

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. spalio 16 d. nutartis c. b. *Daiva Laurinavičiūtė – Paulauskienė v. UAB „Wellman“*, Nr. 3K-3-1012/2000, kat. 1.

patikrinti, ar darbdavys tikrai turėjo pakankamą pagrindą pripažinti, jog darbuotojas neišlaikė išbandymo“⁹⁹. Bet ir šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas plačiau nepaaiškino savo pasirinkimo, t.y. dėl kokių priežasčių buvo nuspręsta taikyti lingvistinį teisės aiškinimo būdą ir teisės normos prasmės netirti remiantis kitais teisės aiškinimo metodais, tarkim, teleologiniu metodu, pagal aiškinamos teisės normos tikslus (ar šia norma buvo siekiama teismų sprendimais apriboti darbdavio savivaliavimą, t.y. uždrausti jam nutraukti darbo sutartį be jokių motyvų ir įrodymų, patvirtinančių, jog darbuotojas nesusitvarkė su jam pavestu darbu ir todėl jis netinka pavestam darbui, ar priešingai, buvo siekta numatyti supaprastintą būdą darbuotojo atleidimui iš darbo), kuris, autorės nuomone, šiuo konkrečiu atveju galbūt būtų labiau tinkamas. Belieka tik spėlioti, ar tokį lingvistinio aiškinimo rezultatą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas gavo pritaikęs kontekstinio aiškinimo taisyklę, t.y. teisės normos tekstui prasmę suteikdamas pagal kontekstą, ar bendrinės kalbos prasmės pirmumo prezumpciją, t.y. pagal bendrinėje kalboje egzistuojančias reikšmes aiškindamas teisės normos teksto atskirus žodžius, o galbūt šias taisykles taikydamas abi kartu, nes teismas visiškai nieko nepasisakė dėl lingvistinio aiškinimo taisyklių pritaikymo šioje byloje.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2000 m. gegužės 10 d. nutartyje c. b. *Genovaitė Gutauskienė v. Rasa Penelienė*¹⁰⁰ konstatavo, kad naudojosi lingvistinio teisės aiškinimo metodu, aiškindamas tuo metu galiojusio CPK 332 straipsnio¹⁰¹ nuostatą, kad apeliacinės instancijos teismas nagrinėja bylą apeliacinio skundo ribose. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo manymu, tai reiškia kad, pirma, apeliacinės instancijos teismas tikrina teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą tik apskūstoje dalyje ir neanalizuoja tų sprendimo dalių teisėtumo ir pagrįstumo, kurios nėra skundžiamos. Antra, ši norma reiškia, kad apskūsto teismo sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas tikrinamas tik analizuojant apeliaciniame skunde nurodytus argumentus. Taigi apeliacinės instancijos teismas savo iniciatyva negali išplėsti apeliacinio skundo argumentų sąrašo ir pradėti analizuoti tokius argumentus, kuriais apeliaciniame skunde nesiremiam, išskyrus CPK 332 straipsnio 2 dalyje numatytą išimtį. „Kaip matyti, sąvoka „apeliacinio skundo ribos“ apima tik apeliacinio skundo faktinius ir teisinius argumentus, o ne apeliacinės instancijos teismo teises, numatytas 336 straipsnyje.

---

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. spalio 16 d. nutartis c. b. *Daiva Laurinavičiūtė – Paulauskienė v. UAB „Wellman“*, Nr. 3K-3-1012/2000, kat. 1.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 10 d. nutartis c. b. *Genovaitė Gutauskienė v. Rasa Penelienė*, Nr. 3K-3-522/2000, kat. 40.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (negalioja) (Žinios. 1964. Nr. 19-139).

Šio straipsnio lingvistinis aiškinimas leidžia daryti išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas nėra saistomas apeliaciniame skunde nurodytu reikalavimu, o pats sprendžia, kokią sprendimą ar nutartį priimti. CPK 336 straipsnyje numatyti būdai, kurių pagalba apeliacinės instancijos teismas gali reaguoti į pirmosios instancijos teismo padarytus materialinės ar proceso teisės pažeidimus. Jeigu apeliacinės instancijos teismas konstatuoja, jog apeliacinio skundo argumentai pakankamai patvirtina skundžiamą teismo sprendimą esant neteisėtą ar nepagrįstą, į tokį sprendimą turi būti reaguojama taikant vieną iš CPK 336 straipsnyje numatytų gynimo būdų. Tokiu atveju, esant pakankamam teisiniam ir faktiniam pagrindui, apeliacinės instancijos teismas gali priimti naują sprendimą, nors prašoma bylą perduoti nagrinėti iš naujo, arba, esant CPK 337 straipsnyje numatytiems pagrindams, gali perduoti bylą nagrinėti iš naujo, nors prašoma priimti naują sprendimą. Gynimo būdo parinkimas šiuo atveju yra apeliacinės instancijos teismo prerogatyva. Kito gynimo būdo, nei prašo apeliantas, taikymas nėra ir negali būti laikoma apeliacinio skundo ribų peržengimu, nes šiuo atveju apeliacinės instancijos teismas realizuoja savo teises, numatytas CPK 336 straipsnyje, kurios negali būti varžomos subjektyviu apelianto noru.¹⁰² Iš pateiktos bylos ištraukos darytina išvada, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas neskiria deramo dėmesio teisės teorijos dalykams, neargumentuoja savo pasirinkimo taikyti būtent tą, o ne kitą teisės aiškinimo būdą, nemotyvuoja, kodėl pasirinktas teisės aiškinimo metodas konkrečioje byloje yra vertingesnis už nepasirinktuosius, nepagrindžia, kokiomis konkrečiomis teisės teorijos moksle žinomomis taisyklėmis remiantis, buvo gautas teisės normos aiškinimo rezultatas. Kalbant apie šį konkretų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimą, vėl gi nėra aišku, kokiomis konkrečiomis lingvistinio aiškinimo taisyklėmis remiantis buvo prieita prie išvados, kad sąvoka „apeliacinio skundo ribos“ apima tik apeliacinio skundo faktinius ir teisinius argumentus ir suteikia teisę apeliacinės instancijos teismui priimti kitokį sprendimą nei prašoma apeliaciniame skunde. Tokia išvada galėtų būti gauta sistemiškai aiškinant anksčiau galiojusio Civilinio proceso kodekso normas, nes 332 straipsnis ir 336 straipsnis yra glaudžiai susiję, ir jeigu šie straipsniai būtų aiškinami atsietai vienas nuo kito, Civilinio proceso kodekso 336 straipsnis netektų prasmės, nes apeliacinės instancijos teismas negalėtų pasinaudoti šiame straipsnyje numatytomis teisėmis. Taigi šiuo atveju sisteminio teisės aiškinimo metodo taikymas ir duotą tinkamą rezultatą, t.y. kad kito gynimo būdo, nei prašo apeliantas, taikymas negali būti laikoma apeliacinio skundo ribų peržengimu, nes apeliacinės

---

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 10 d. nutartis c. b. *Genovaitė Gutauskienė v. Rasa Penelienė*, Nr. 3K-3-522/2000, kat. 40.

instancijos teismas tokiu būdu realizuoja savo teises. Tačiau kokias lingvistinio teisės aiškinimo taisykles šiuo konkrečiu atveju reikėtų pritaikyti, kad gautume tokį patį rezultatą?

Galbūt galima būtų išvelgti, kad aiškinant Civilinio proceso kodekso normas Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taikė taisyklę, jog teisės normos teksto negalima aiškinti taip, kad tam tikra įstatymo teksto dalis prarastų bet kokią prasmę arba ji būtų visai ignoruojama. Tačiau ši taisyklė iš esmės reiškia, kad negalimas pažodinis aiškinimas, apsiribojant paraidžiui suprantama žodžio prasme ir neatsižvelgiant į išorinį kontekstą (t.y. tame pačiame įstatyme esančias kitas teisės normas), taigi taikant tik lingvistinį aiškinimą gautume absurdišką rezultatą. Todėl ši taisyklė nukreipia kitų teisės aiškinimo metodų (kad ir jau minėto sisteminio) taikymo link. Galbūt Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, teigdamas jog taiko lingvistinį teisės aiškinimo metodą, omenyje turėjo įstatymų leidėjo racionalumo prezumpciją, kuri reiškia, kad įstatymų leidėjas nesiekia absurdiškų tikslų ir vengia teisės prieštaravimų? Ši lingvistinio aiškinimo taisyklė gal ir galėtų duoti tokį teisės aiškinimo rezultatą, kokį gavo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

1998 m. balandžio 15 d. byloje „*Visagino miesto valstybinio socialinio draudimo skyrius v. UAB „Rina“*“ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas senojo Civilinio kodekso¹⁰³ ir tuo metu galiojusio Valstybinio socialinio draudimo įstatymo¹⁰⁴ nuostatas, ir sprenddamas klausimą, ar Civilinio kodekso nuostatos gali būti taikomos valstybinio socialinio draudimo santykiams, sprendimą grindė lingvistiniu ir sisteminiu teisės aiškinimu. Lingvistiškai aiškindamas įstatymų nuostatas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje pasisakė taip: „*Civilinio kodekso 1 straipsnio 3 dalyje (1994 m. 17 d. redakcijoje) buvo nustatyta, kad Civilinis kodeksas netaikomas biudžeto santykiams. Vadinasi, Civilinio kodekso normos netaikytinos ne tik valstybės ir savivaldybių, bet ir valstybinio socialinio draudimo biudžeto santykiams, nes valstybinio socialinio draudimo įstatymo 28 straipsnis nustato, kad valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas yra savarankiškas biudžetas, neįtraukiamas į valstybės ir savivaldybės biudžetus.*“¹⁰⁵ Konkrečiai šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taikė įstatymuose įtvirtinto sąvokų apibrėžimo pirmumo prezumpciją, t.y. pasisakė, kad valstybinio socialinio draudimo biudžeto sąvoka turi būti suprantama taip, kaip ji yra apibrėžta tuo metu galiojusiame įstatyme. Taip pat Lietuvos

¹⁰³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (negalioja) (Žinios. 1964. Nr. 19-138).

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas (negalioja) (Valstybės žinios. 1991. Nr. 17-447).

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. balandžio 15 d. nutartis c. b. *Visagino miesto valstybinio socialinio draudimo skyrius v. UAB „Rina“*, Nr. 3K-21/1998, kat. 21.

Aukščiausiasis Teismas pritaikė ir kitą lingvistinio aiškinimo taisyklę, nurodančią, jog tie patys žodžiai ar posakiai, esantys skirtinguose teisės aktuose be rimto pagrindo neturėtų būti aiškinami skirtingai, nes šios taisyklės laikymasis užtikrina teisės aiškinimo nuoseklumą. Šią taisyklę teismas panaudojo „biudžeto“ sąvokai, pasisakydamas, kad tiek Civiliniame kodekse, tiek Valstybinio socialinio draudimo įstatyme „biudžeto“ sąvoka turi pavartota ta pačia prasme, todėl nėra pagrindo teigti, kad Civiliniame kodekse vartojamas žodis „biudžetas“ turėtų reikšti ne bet kokią savarankišką biudžetą, o tik valstybės ar savivaldybės biudžetus. Taigi kartu taikant sisteminių ir lingvistinių teisės aiškinimo metodus, buvo prieita prie išvados, kad civilinio kodekso nuostatos nėra taikomos valstybinio socialinio draudimo santykiams, kadangi šiuos santykius reglamentuoja konkretus Valstybinio socialinio draudimo įstatymas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas civilinėje byloje „UAB „RAM ir Ko“ v. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės“¹⁰⁶ rėmėsi lingvistinio aiškinimo taisyklėmis. Bylos esmė buvo ta, jog 2000 m. gegužės 30 d. ginčo šalys sudarė nuomos sutartį, kuria ieškovas pateikė atsakovui biuro techniką, o atsakovas įsipareigojo tinkamai, rūpestingai ir pagal paskirtį naudotis išsinuomotu turtu. Tarp šalių kilo ginčas dėl nuomos sutarties 6 punkto, kuriame nurodoma, kad pateikta biuro įranga yra nuomotojo nuosavybė ir, jei ji sugadinama dėl nuomininko kaltės arba prarandama, nuomininkas privalo sumokėti už ją tą kainą, kuri nurodyta sutarties priede, aiškinimo.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas šalių sudarytą sutartį, vadovavosi 1964 m. Civilinio kodekso¹⁰⁷ normomis, reglamentavusiomis šalių prievolinius teisinius santykius, nes ji buvo sudaryta ir galiojo iki 2000 m. Civilinio kodekso įsigaliojimo. 1964 m. Civiliniame kodekse buvo nustatyta, kad nuomos sutartimi nuomotojas įsipareigoja duoti nuomininkui turtą laikinai naudotis už užmokestį (1964 m. CK 297 straipsnis). Pagal 1964 m. Civilinio kodekso 314 straipsnį, nuomos sutarčiai pasibaigus, nuomininkas privalėjo grąžinti nuomotojui turtą tos būklės, kurios jį gavo, atsižvelgiant į normalų susidėvėjimą, arba sutartimi suldytos būklės. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad pagal nuomos sutartį nuomininkui tenka rizika bei atsakomybė už išsinuomotą daiktą, o tai prilyginama savininko atsakomybei ir rizikai, t. y. nuo daikto perdavimo momento nuomininkui tenka ir daikto atsitiktinio žuvimo ar praradimo rizika. Nuomos sutarties 6

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 15 d. nutartis c. b. UAB „RAM ir Ko“ v. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Nr. 3K-3-525/2005, kat. 42.8; 44.5.1; 50.1.

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (negalioja) (Žinios. 1964. Nr. 19-138).

punkte buvo numatyta, kad tuo atveju, kai biuro technika sugadinama dėl nuomininko kaltės arba prarandama, nuomininkas privalo sumokėti už ją tą kainą, kuri nurodyta sutarties priede. „*Aiškinant šias sutarties nuostatas laikytina, kad kaltė gali būti nustatinėjama tik technikos sugadinimo atveju, o jos praradimo atveju nuomininkas turi pareigą atlyginti nuomos sutartyje sulygtą pinigų sumą bet koku, net ir vagystės, atveju. Byloje yra nustatyta, kad išnuomotas turtas ieškovui nebuvo gražintas dėl įvykusios vagystės. Dėl to atsakovui atsirado prievolė atlyginti ieškovo patirtus nuostolius dėl negražinto turto (1964 m. CK 227 straipsnis), nes perdavęs išsinuomotą biuro techniką ieškovas turėjo pagrindą tikėtis, kad pasibaigus nuomos sutarties terminui turtas bus gražintas tokios būklės, kurios buvo perduotas.*“¹⁰⁸ Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas lingvistiškai aiškino tarp šalių sudarytos Nuomos sutarties 6 punktą, kurio tekste pavartotas jungtukas „arba“ reiškę tai, kad Nuomos sutarties atitinkamą normą galima taikyti tuo atveju, jeigu yra bent vienos iš normos hipotezėje numatytų sąlygų buvimas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pritaikė *Expresio unius est exclusion alterius* (vieno paminėjimas reiškia kito pašalinimą) taisyklę, nes iš dviejų sąlygų egzistavo viena (nuomininkas prarado išsinuomotą biuro techniką) ir ši sąlyga yra pakankama normai veikti, nes antrosios sąlygos egzistavimas (biuro technikos sugadinimas dėl nuomininko kaltės) nėra būtinas. Be to, kadangi normos tekste buvo pavartotas jungtukas „arba“, o ne jungtukas „ir“, tai teismas tinkamai pritaikė lingvistinio aiškinimo taisyklę, kuri leidžia daryti išvadą, jog žodis „kaltė“ yra sietinas tik su žodžiu „sugadinama“ ir nėra siejamas su žodžiu „prarandama“.

Civilinėje byloje „*Rišard Kurylo v. AB „Vilniaus Ventai“*“¹⁰⁹, lingvistiškai aiškindamas autorinės sutarties sąvoką ir pagal tokią sutartį gaunamų pajamų apmokestinimą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pritaikydamas įstatyme įtvirtinto sąvokų apibrėžimo pirmumo prezumpciją pažymėjo, kad tam tikrais atvejais vien tik lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymo nepakanka, kad būtų išaiškinta tikroji teisės normos esmė, todėl kartu su lingvistiniu teisės aiškinimo metodu būtina taikyti ir sisteminių teisės aiškinimo metodą: „*Lietuvos Respublikos fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinojo įstatymo 16 straipsnio 1 dalis nustato, kad autoriams išmokamas autorinis atlyginimas už mokslo, literatūros, meno kūrinius, išradimus bei kitus autorinius darbus apmokestinamas taikant 13 procentų pajamų mokesčio*

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 15 d. nutartis c. b. *UAB „RAM ir Ko“ v. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės*, Nr. 3K-3-525/2005, kat. 42.8; 44.5.1; 50.1.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 29 d. nutartis c. b. *Rišard Kurylo v. AB „Vilniaus Ventai“*, Nr. 3K-3-620/2000, kat. 12.

tarifą. Lingvistinis šios normos aiškinimas leidžia daryti išvadą, kad ji gali būti taikoma tik konstatavus, jog apmokestinamos pajamos yra gautos tikrai iš pagal autorinę sutartį atliekamos veiklos. Be to, aiškinant šią normą, svarbu atsižvelgti į tai, kad po jos priėmimo įvyko esminių intelektinės nuosavybės teisės pokyčių. Taigi ši norma turi būti aiškinama remiantis sisteminiu teisės aiškinimo metodu, t.y. intelektinę nuosavybę reguliuojančių teisės aktų kontekste.“¹¹⁰

Civilinėje byloje „Lietuvos tekstilės institutas v. Nepriklausoma viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo komisija, Lietuvos kariuomenė ir AB „Skalmantas“, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas CK 1.80 straipsnyje¹¹¹ įtvirtintos sąvokos „imperatyvi įstatymo norma“ turinį, nusprendė netaikyti lingvistinio teisės aiškinimo metodo, ir taikė sisteminių bei loginį teisės aiškinimo metodus. Kasatorius AB „Skalmantas“ kaip vieną iš kasacinio skundo argumentų nurodė, kad taikant CK 1.80 straipsnį, svarbu išsiaiškinti sąvokos „imperatyvi įstatymo norma“ turinį. Kasatoriaus manymu, aiškinantis ar teisės norma yra imperatyvi svarbus normos lingvistinis aiškinimas: jeigu vartojami žodžiai „draudžiama“, „privalo būti“, tai galima teigti, kad norma yra imperatyvi. Jei tokių žodžių teisės normos tekste nėra tai teisės norma, kasatoriaus teigimu, negali būti laikoma imperatyvia. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šį kasatoriaus argumentą atmetė kaip nepagrįstą, nes, teismo nuomone, „CK 1.80 str. 1 dalyje nurodoma, kad imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja, todėl norint tai nustatyti būtina atkreipti dėmesį į tai, jog sudaryta pirkimo-pardavimo sutartis neatsiejama nuo Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo, kuriuo įmonės, organizacijos patekusios į šio įstatymo reguliavimo sritį privalo juo vadovautis. Aiškinant minėtą įstatymą sistemiskai bei taikant loginę analizę darytina išvada, kad prieš pirkimo-pardavimo sutarties sudarymą turi būti paskelbtas konkursas, o jo paskelbimą, organizavimą ir pateiktų konkursui pasiūlymų vertinimą reglamentuoja Viešųjų pirkimų įstatymas. Dėl pasakymo darytina išvada, kad šiame įstatyme yra imperatyvios normos, kurių perkančiojo organizacija privalo laikytis.“¹¹² Taigi šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nusprendė netaikyti lingvistinio teisės aiškinimo metodo, nes ne ką mažiau svarbu šiuo atveju buvo atsižvelgti į aiškinamos teisės normos loginę prasmę. Vienareikšmiškai ir tiesiogiai draudimą reiškiančių žodžių „draudžiama“,

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 29 d. nutartis c. b. *Rišard Kurylo v. AB „Vilniaus Ventai“*, Nr. 3K-3-620/2000, kat. 12.

¹¹¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262).

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. gruodžio 10 d. nutartis c. b. *Lietuvos tekstilės institutas v. Nepriklausoma viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo komisija, Lietuvos kariuomenė ir AB „Skalmantas“*, Nr. 3K-3-1117/2003, kat. 40.4.

„neleidžiama“ teisės normos tekste nebuvo, tačiau remiantis logikos taisyklėmis teismas padarė išvadą, kad teisės norma iš esmės reiškia draudimą ir yra imperatyvi.

Apibendrinant tai, apie ką buvo kalbama šioje darbo dalyje, belieka priminti, kad šios darbo dalies pradžioje pateikti statistiniai duomenys ir konkrečios šiame skyriuje išanalizuotos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylos paneigia darbo pradžioje iškeltą hipotezę, kad lingvistinis teisės aiškinimo metodas dominuoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Negalima teigti, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, sprenddamas konkrečias bylas ir aiškindamas teisės normas, netaiko lingvistinio teisės aiškinimo metodo. Tačiau, kaip rodo darbo autorės surinkti statistiniai duomenys, tik labai mažoje dalyje bylų Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tiesiogiai nurodė, kad priimdamas sprendimą naudojosi lingvistiniu teisės aiškinimo metodu. Išanalizavusi tokias bylas darbo autorė priėjo išvados, kad net ir tada, kai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tiesiogiai pasisako dėl lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymo konkrečioje byloje, toks teiginys kai kuriose bylose lieka deklaratyvaus pobūdžio, nes teismas apsiriboja lakonišku konstatavimu, jog pritaikius lingvistinį aiškinimo būdą, buvo gauti tam tikri rezultatai. Tačiau teismas neretai neargumentuoja savo pasirinkimo taikyti būtent tą, o ne kitą teisės aiškinimo būdą, nemotyvuoja, kodėl pasirinktas lingvistinis teisės aiškinimo metodas konkrečioje byloje yra vertingesnis už nepasirinktuosius, nepagrindžia, kokiomis konkrečiomis teisės teorijos moksle žinomomis taisyklėmis remiantis, buvo gautas būtent toks teisės normos aiškinimo rezultatas. Turint omenyje tai, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra aukščiausia institucija bendrosios kompetencijos teismų hierarchinėje sistemoje, tai, kad į Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą patenka tik pačios sudėtingiausios bylos ir šis teismas sprendžia ypatingai neaiškius ir diskutuotinus teisės aiškinimo ir taikymo klausimus, tai, kad šis teismas atlieka ypatingai svarbų vaidmenį užtikrinant vienodą teisės aiškinimą, darytina išvada, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas skiria per mažai dėmesio teorinių dalykų pritaikymui praktikoje, ko pasėkoje teisės teorijos mokslo suformuluoti teiginiai, tokie kaip „lingvistinis teisės aiškinimo metodas yra taikomas plačiausiai“, lieka vien teoriniame lygmenyje, nes išanalizuota teismų praktika, deja, nepatvirtina šio teiginio.

4. Lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymas Lietuvos Respublikos

Konstitucinio Teismo praktikoje

Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas suponuoja jurisprudencijos tęstinumą, kurį turi užtikrinti ne tik bendrosios kompetencijos teismai, ypač Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, bet ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas). Todėl šioje darbo struktūrinėje dalyje siekiama išnagrinėti, ar lingvistinis teisės aiškinimo metodas dominuoja Konstitucinio Teismo praktikoje, nes praeitame skyriuje buvo padaryta išvada, kad šis metodas nėra dominuojantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Taigi šį uždavinį galima įgyvendinti analizuojant Konstitucinio Teismo nutarimus bei lyginant juos su jau išanalizuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Iš šios analizės bus galima daryti pagrįstas išvadas, ar Konstitucinio Teismo praktikoje, priešingai nei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, dominuoja lingvistinis teisės aiškinimo metodas, ir atsakyti į klausimą, ar Konstitucinis Teismas linkęs suteikti lingvistiniam aiškinimui prioritetą kitų teisės aiškinimo metodų eiliškumo atžvilgiu.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1994 m. sausio 19 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. birželio 17 d. Seimo nutarimo „Dėl žemės reformos pagrindinių kryptų“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“¹¹³ lingvistiškai aiškino poįstatyminio teisės akto sąvoką. Teismas pažymėjo, jog įstatymas yra Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir Seimo statuto nustatyta tvarka išleistas pirminis teisės aktas, išreiškiantis įstatymo leidėjo valią ir turintis aukščiausiąją teisinę galią. Todėl įstatymas gali būti pakeistas arba jo galiojimas gali būti panaikintas ne kitaip, kaip išleidus kitą įstatymą arba Konstituciniam Teismui jį pripažinus prieštaraujančiu Konstitucijai. Visi kiti teisės aktai turi būti priimami remiantis įstatymais ir negali jiems prieštarauti, t.y. turi būti poįstatyminiai. Poįstatyminis teisės aktas yra įstatymų nustatytais pagrindais ir tvarka kompetentingo organo priimtas teisės aktas. Poįstatyminis aktas paprastai yra valdymo aktas. Juo realizuojamos įstatymo normos, tačiau toks teisės aktas negali pakeisti paties įstatymo ir sukurti bendro pobūdžio teisės normų, kurios savo galia konkuruotų su įstatymo normomis. Jis yra įstatymo normų taikymo aktas nepriklausomai nuo to, ar tas aktas yra vienkartinio (*ad hoc*), ar nuolatinio galiojimo.

---

¹¹³ Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. birželio 17 d. Seimo nutarimo „Dėl žemės reformos pagrindinių kryptų“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

Konstitucinis Teismas, naudodamasis lingvistinio aiškinimo taisyklėmis (kontekstinio aiškinimo taisykle, teisės kalbos pirmumo prezumpcija, įstatymuose įtvirtinto apibrėžimo pirmumo prezumpcija, teisės kalbos ekonomijos prezumpcija) yra išaiškinęs ir nemažai kitų sąvokų, pavyzdžiui, „norminis aktas“ (1994 m. sausio 19 d. nutarimas)¹¹⁴; „peržiūrėti“ (1994 m. liepos 15 d. nutarimas)¹¹⁵; „įstatymo nuostatos“ (1994 m. liepos 22 d. nutarimas)¹¹⁶, „likvidavimas ir steigimas“ (1994 m. gruodžio 22 d. nutarimas)¹¹⁷; „išpirkimas“ (1995 m. kovo 8 d. nutarimas)¹¹⁸; „privilegija“ (1995 m. balandžio 20 d. nutarimas)¹¹⁹; „kritika“ ir „nesutikimas“ (1998 m. kovo 10 d. nutarimas)¹²⁰; „atstovas“ (1998 m. vasario 18 d. nutarimas).¹²¹

Tačiau Konstitucinis Teismas net keliuose nutarimuose yra pasisakęs, kad ypač svarbu

---

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. birželio 17 d. Seimo nutarimo „Dėl žemės reformos pagrindinių kryptių“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. liepos 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gegužės 17 d. nutarimo "Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 15 d. nutarimo Nr. 470 "Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų" įgyvendinimo" dalinio pakeitimo" 2.2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsniui ir Lietuvos Respublikos įstatymui "Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų".

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. liepos 22 d. nutarimas „Dėl 1994 m. birželio 15 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo pakeitimo ir papildymo“ 1,9,12 ir 32 punktų nuostatų, kuriomis buvo pakeisti ar papildyti referendumo įstatymo 1,9,12 ir 32 straipsniai, atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1994 m. birželio 15 d. įstatymo "Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, apygardų teismų įsteigimo, apygardų ir apylinkių teismų veiklos teritorijų nustatymo bei Lietuvos Respublikos prokuratūros reformavimo" 2 straipsnio ir šio įstatymo priėmimo tvarkos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. kovo 08 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. liepos 15 d. įstatymo "Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų" papildymo ir pakeitimo" 8 punkto, kuriuo iš naujo išdėstytas įstatymo "Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų" 12 straipsnio pirmosios dalies 3 punktas, ir Lietuvos Respublikos 1993 m. liepos 15 d. įstatymo "Dėl Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo papildymo ir pakeitimo" 23 punkto, kuriuo iš naujo išdėstytas Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 16 straipsnio septintasis punktas, atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. balandžio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos radijo ir televizijos statuto 7 bei 9.3 straipsnių, taip pat dėl radijo ir televizijos programų transliavimo valstybinių įrenginių nuomos privačioms redakcijoms konkursų organizavimo techninės komisijos nuostatų 3 bei 12 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

¹²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 20 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

¹²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. vasario 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos apskrities valdymo įstatymo pakeitimo ir papildymo bei Vyriausybės atstovo įstatymo pripažinimo netekusiu galios įstatymo ir Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 12 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Valstybės valdymo tarnybos „A“ lygio valdininkų pareigybių sąrašo papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

yra tai, jog kiekviena teisės norma yra vientiso teisės akto (pavyzdžiui, Konstitucijos ar įstatymo) sudedamoji dalis, susijusi su kitomis to teisės akto normomis. Konstitucinis Teismas nuolat savo nutarimuose pabrėžia, jog Konstitucija yra vientisas aktas, jos nuostatos susijusios ne tik formaliai, pagal Konstitucijos normų išdėstymo struktūrą, bet ir pagal jų turinį; Konstitucijos normos ir principai sudaro darnią sistemą, nė vienos Konstitucijos nuostatos negalima aiškinti neatsižvelgiant į kitas Konstitucijos nuostatas, jų negalima aiškinti taip, kad būtų iškreiptas ar paneigtas kurios nors kitos konstitucinės nuostatos turinys, nes taip būtų iškreipta ir viso konstitucinio reguliavimo esmė, pažeista konstitucinių vertybių pusiausvyra.¹²² Konstitucinis Teismas taip pat yra pabrėžęs, kad „aiškinant Konstituciją negali būti taikomas vien lingvistinis aiškinimo metodas, būtina naudoti sisteminių, loginį, teleologinį, kitus teisės aiškinimo metodus.“¹²³ Iš šių Konstitucinio Teismo pasisakymų, kuriuose akcentuojama teisės kaip sistema, galima suprasti, kad šis teismas pagrindinį dėmesį skiria sisteminiam teisės aiškinimo metodui, yra linkęs jį prioretizuoti. Tačiau sisteminio teisės aiškinimo rezultatai ne visada sutampa su lingvistinio teisės aiškinimo rezultatais. Tokiu būtu Konstitucinis Teismas dažnai atmeta lingvistinį teisės aiškinimo metodą, o nutarimuose išdėstytus argumentus pagrindžia sisteminiu teisės aiškinimo metodu, taip pat ir kitais metodais, tokiais kaip genetiniu (įstatymo leidėjo ketinimu), teleologiniu (įstatymo tikslo), loginiu, istoriniu ir kt. Konstitucinio Teismo nuomone, „pažodinis teisės normų aiškinimas, jeigu taikomas kaip vienintelis aiškinimo būdas, yra nepriimtinas, nes aiškinant teisės normas turinį svarbiausia ne tai, kokia konkrečia žodine forma atitinkama taisyklė yra suformuluota, o tai, kad remiantis jos tekstu būtų galima neabejotinai suprasti, jog kalbama apie tam tikriems subjektams skirtą nuorodą atitinkamomis sąlygomis veikti atitinkamu būdu.“¹²⁴

Štai pavyzdžiui, 1999 m. birželio 23 d. nutarime, aiškindamas Daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymą, Konstitucinis Teismas atmetė lingvistinį teisės aiškinimo metodą, prioritetą suteikdamas sisteminiam teisės aiškinimo metodui. „1995 m. vasario 21 d. Daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta

---

¹²² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento Rolando Pakso, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

¹²³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada „Dėl Lietuvos respublikos Prezidento Rolando Pakso, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

¹²⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtojo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

"Įregistravus bendrijos įstatus, savivaldybė, įmonė, įstaiga, organizacija, kurios žinioje yra gyvenamasis namas (namai), per 1 mėnesį privalo nustatyta tvarka perduoti bendrijai valdyti ir naudoti gyvenamąjį namą (namus). Bendrija, perėmusi namą, sprendžia klausimą dėl gyventojų sutarčių su namą eksploatuojančia organizacija peržiūrėjimo ir naujų bendrijos sutarčių sudarymo".¹²⁵ Šiame nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad atskleidžiant teisės normų turinį paprastai nepakanka taikyti vien lingvistinį aiškinimo metodą, nes teisės teorijoje žinomi įvairūs teisės aiškinimo metodai: lingvistinis, sisteminis, istorinis, lyginamasis ir kt. Konstitucinio Teismo nuomone, atskleisti atskirų įstatyme pavartotų sąvokų prasmę galima išsiaiškinus įstatymo paskirtį, jo reguliuojamų santykių pobūdį ir apimtį, reguliavimo ypatumus ir pan. Tai galima padaryti taikant įvairius įstatymo aiškinimo metodus, tarp jų - sisteminį, nes kiekviena teisės norma yra vientiso teisės akto sudedamoji dalis, susijusi su kitomis to teisės akto normomis. Lingvistinio teisės aiškinimo metodo netaikymą šioje byloje Konstitucinis Teismas grindė tuo, jog taikant lingvistinį aiškinimą, būtų gauti absurdiški aiškinamos teisės normos rezultatai: „Įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata, kad bendrijai perduodamas valdyti ir naudoti gyvenamasis namas, nereiškia, jog bendrijai yra perduodamos valdyti ir naudoti visos name esančios patalpos. Antai bendrijai negali būti perduotos valdyti ir naudoti gyvenamosios ir negyvenamosios patalpos, kurios nuosavybės teise priklauso fiziniams ar juridiniams asmenims. Vien lingvistiškai aiškinant Įstatymo 20 straipsnio 3 dalies normą, kurioje nustatyta, kad bendrijai turi būti perduodamas valdyti ir naudoti gyvenamasis namas (namai), galima būtų teigti, jog bendrijai turi būti perduodamos valdyti ir naudoti ne tik bendrojo naudojimo patalpos, bendrojo naudojimo namo konstrukcijos ir bendrojo naudojimo inžinerinė įranga, bet ir gyvenamosios bei negyvenamosios patalpos (ne bendrojo naudojimo), kurios nuosavybės teise priklauso fiziniams ar juridiniams asmenims. Tačiau tokiu atveju susidarytų teisinė situacija, kai būtų pažeistos gyvenamųjų ir negyvenamųjų patalpų savininkų subjektinės nuosavybės teisės. Todėl vien lingvistinio nurodytos teisės normos interpretavimo šiuo atveju nepakanka.

Įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje esanti teisės norma, pagal kurią bendrijai turi būti perduotas gyvenamasis namas (namai), aiškintina atsižvelgiant į Įstatymo 4 straipsnyje ir 20

---

¹²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. birželio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. birželio 15 d. nutarimu Nr. 852 „Dėl Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymo įgyvendinimo tvarkos“ patvirtintos namo perdavimo bendrijai tvarkos 2.1.2 papunkčio ir 3 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymo 20 straipsnio 3 daliai“.

*straipsnio 1 bei 2 dalyse suformuluotas normas, nustatančias, kokiam tikslui yra steigiamos bendrijos ir koks turtas yra joms perduodamas valdyti bei naudoti, taip pat į konstitucines nuosavybės apsaugos garantijas.*¹²⁶

2005 m. sausio 19 d. nutarime Konstitucinis Teismas taip pat netaikė lingvistinio teisės aiškinimo metodo. Konstitucinio Teismo manymu, vien pažodžiui, lingvistiškai aiškinant Seimo statuto 181-2 straipsnio 1 dalį gal ir būtų galima teigti, esą joje nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad įsigaliojus Konstitucinio Teismo nutarimui, kuriuo tam tikras įstatymas (jo dalis) arba kitas Seimo priimtas teisės aktas (jo dalis) buvo pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai, parengti ir pateikti Seimui šio įstatymo arba kito Seimo priimto teisės akto pakeitimų, papildymų projektus gali tik Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas arba jo teikimu kitas Seimo komitetas. Kitaip tariant, vien pažodžiui aiškinant Seimo statuto 181-2 straipsnio 1 dalį būtų galima teigti, kad išimtinę teisę (prerogatyvą) parengti ir pateikti Seimui minėtus projektus turi tik Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas arba jo teikimu kitas Seimo komitetas, vadinasi, šios teisės neturi joks kitas Seimo komitetas, joks kitas Seimo, kaip Tautos atstovybės, struktūrinis padalinys, joks kitas Seimo narys ar Seimo narių grupė. Toks lingvistinis Seimo statuto 181-2 straipsnio 1 dalies aiškinimas, Konstitucinio Teismo nuomone, duoda nepageidautiną rezultatą, nes akivaizdžiai paneigtų konstitucinį Seimo nario statusą, Konstitucijoje įtvirtintą Seimo, kaip Tautos atstovybės, sampratą. Konstitucinis Teismas šiame nutarime pažymėjo, kad pagal Konstituciją negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų paneigiamos Seimo konstitucinės funkcijos, *inter alia* įstatymų leidybos funkcija, arba būtų suvaržomos galimybės jas vykdyti, nes taip būtų kliudoma Seimui - Tautos atstovybei veiksmingai veikti Tautos ir Lietuvos valstybės interesais.

Konstitucinio Teismo požiūriu, vien tik lingvistinis Seimo statuto 181-2 straipsnio 1 dalies aiškinimas reikštų ir tai, kad įstatymų leidybos procese reaguoti į Konstitucinio Teismo nutarimus, kuriais tam tikri įstatymai (jų dalys) arba kiti Seimo priimti teisės aktai (jų dalys) buvo pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai, yra tik vieno Seimo komiteto - Teisės ir teisėtvarkos komiteto (arba jo teikimu kito Seimo komiteto), monopolis. Šitaip aiškinant Seimo statuto 181-2 straipsnio 1 dalį būtų iškreipta, netgi paneigta, ir Konstitucinio Teismo nutarimų bei juose formuluojamos oficialiosios konstitucinės doktrinos teisinė reikšmė, nes pagal Konstituciją Konstitucinio Teismo nutarimai yra privalomi visiems, tad nė vienam

---

¹²⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. birželio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. birželio 15 d. nutarimu Nr. 852 „Dėl Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymo įgyvendinimo tvarkos“ patvirtintos namo perdavimo bendrijai tvarkos 2.1.2 papunkčio ir 3 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymo 20 straipsnio 3 daliai“.

subjektui, dalyvaujančiam įstatymų arba kitų Seimo priimamų teisės aktų leidyboje, negali būti užkirstas kelias savo legislatyvines iniciatyvas, kitą veiklą grįsti Konstitucinio Teismo nutarimais, juose suformuluota oficialia konstitucine doktrina arba kitais teiginiais.

Atmesdamas lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymą, Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad *„Seimo statuto 181-2 straipsnio 1 dalies nuostatos yra suformuluotos taip, kad galimas ir kitoks, būtent sisteminis, teleologinis, įstatymų leidėjo racionalumo bei teisinio reguliavimo konstitucingumo prezumpcijomis grindžiamas, šios dalies aiškinimas, kai nekyla abejonių dėl šioje dalyje nustatyto teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai. Sistemiskai aiškinant Seimo statuto 181-2 straipsnio 1 dalį, Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto arba jo teikimu kito Seimo komiteto įgaliojimai įsigaliojus Konstitucinio Teismo nutarimui, kuriuo tam tikras įstatymas (jo dalis) arba kitas Seimo priimtas teisės aktas (jo dalis) buvo pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai, parengti ir pateikti Seimui šio įstatymo arba kito Seimo priimto teisės akto pakeitimų ar papildymų projektus laikytini ne Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto arba jo teikimu kito Seimo komiteto išimtinė teise (prerogatyva), bet Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto arba jo teikimu kito Seimo komiteto pareiga atitinkamai reaguoti į minėtus Konstitucinio Teismo nutarimus.“*¹²⁷

Iš minėto nutarimo akivaizdu, kad Konstitucinis Teismas prioritetą skiria sisteminiam teisės aiškinimo būdui, o lingvistinį teisės aiškinimo būdą atmeta kaip netinkamą, nes tokio aiškinimo rezultatai, Konstitucinio Teismo manymu, būtų absurdiški. Ypač pabrėžtina, kad, Konstitucinis Teismas yra ne kartą yra konstatavęs, jog Konstitucijos (ir apskritai teisės) negalima aiškinti vien pažodžiui, vien taikant lingvistinį teisės aiškinimo metodą, nes suabsoliutinus lingvistinį (Konstitucinio Teismo žodžiais – pažodinį, verbalinį) Konstitucijos aiškinimą, Konstitucinio Teismo nuomone, kartu yra sumenkinamas visuminio konstitucinio teisinio reguliavimo turinys, ignoruojamos jeigu ir ne visos, tai bent kai kurios Konstitucijoje įtvirtintos, jos ginamos ir saugomos vertybės, galimai yra sudaromos prielaidos paminti tuos siekius, kuriuos Tauta įtvirtino referendumu priimtoje Konstitucijoje. Taigi galima daryti prielaidą, jog Konstitucinis Teismas nesutinka su teisės teorijoje pateikiama nuomone dėl lingvistinio teisės aiškinimo metodo pirmumo kitų teisės aiškinimo būdų atžvilgiu.

2006 m. kovo 28 d. nutarime, aiškindamas Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalį, kurioje numatyta, kad „Konstitucinis Teismas sprendžia, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai

---

¹²⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88-1 straipsniu įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

neprieštarauja Konstitucijai, o Respublikos prezidento ir Vyriausybės aktai – neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymams“¹²⁸, Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalies negalima aiškinti vien taikant lingvistinį metodą, pažodžiui, kaip esą pateikiančios išsamų, baigtinį teisės aktų, kurių atitikties aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, tyrimas ir atitinkamų sprendimų priėmimas Konstitucijoje yra priskirtas Konstitucinio Teismo jurisdikcijai, sąrašą. Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalis, Konstitucinio Teismo manymu, negali būti aiškinama naudojantis lingvistinio teisės aiškinimo *Expresio unius est exclusion alterius* (vieno paminėjimas reiškia kito pašalinimą) taisykle, bet turi būti aiškinama paisant viso konstitucinio teisinio reguliavimo konteksto, atsižvelgiant *inter alia* į konstitucinį valdžių padalijimo principą, į Konstitucijoje įtvirtintą Konstitucinio Teismo paskirtį ir vietą teisminę valdžią (ir valstybės valdžią apskritai) vykdančių valstybės institucijų sistemoje, į Konstitucijoje *expressis verbis* įtvirtintą konstitucinių įstatymų (pagal Konstituciją turinčių aukštesnę teisinę galią už paprastesnius įstatymus) institutą, į Konstitucijos nuostatas, pagal kurias įstatymai (jų nuostatos) ar kiti teisės aktai gali būti priimami ir referendumu (Konstitucijos 9 straipsnio 1 dalis, 69 straipsnio 4 dalis, 71 straipsnio 3 ir 4 dalys), į Respublikos Prezidento konstitucinę pareigą daryti visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų (Konstitucijos 77 straipsnio 2 dalis), į Vyriausybės konstitucinę pareigą vykdyti įstatymus, Seimo nutarimus dėl įstatymų įgyvendinimo bei Respublikos Prezidento dekretus (Konstitucijos 94 straipsnio 2 punktas), į Konstitucijos viršenybės bei konstitucinį teisinės valstybės principus, suponuojančius, be daugelio kitų dalykų, visų teisės aktų hierarchiją ir iš jos kylantį draudimą žemesnės galios teisės aktuose nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris konkuruotų su nustatytu aukštesnės galios teisės aktuose (be abejo, pirmiausia pačioje Konstitucijoje), bei taikyti teisės aktus, prieštaraujančius aukštesnės galios teisės aktams, taip pat galimybę minėtų reikalavimų neatitinkančius teisės aktus (jų dalis) šalinti iš teisės sistemos, taigi atsižvelgiant į konstitucinės teisminės kontrolės, kaip konstitucinio instituto, paskirtį ir ją įtvirtinančių Konstitucijos nuostatų kontekstinę prasmę.¹²⁹ Šitaip viso konstitucinio teisinio reguliavimo kontekste aiškinant Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalį galima konstatuoti, kad pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas turi išimtinę kompetenciją tirti ir spręsti, ar bet kuris

¹²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014).

¹²⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

Seimo, Respublikos Prezidento arba Vyriausybės aktas, taip pat bet kuris referendumu priimtas aktas (jo dalis) neprieštarauja bet kuriam aukštesnės galios aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, būtent: ar bet kuris konstitucinis įstatymas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, ar bet kuris įstatymas (jo dalis), taip pat Seimo statutai (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams, ar bet kuris Seimo poįstatyminis teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, Seimo statutui, ar bet kuris Respublikos Prezidento aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, ar bet kuris Vyriausybės aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams.¹³⁰

Jeigu Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalis būtų aiškinama pažodžiui, remiantis *Expresio unius est exclusion alterius* (vieno paminėjimas reiškia kito pašalinimą) taisykle, Konstitucinio Teismo teigimu, tokios konstitucinės justicijos bylos, kuriose pareiškėjai (teismai, Vyriausybė, Seimo narių grupės ar Seimas *in corpore*) abejojo ir pagal jų prašymus buvo sprendžiama, ar įstatymai neprieštarauja konstituciniams įstatymams, ar Seimo poįstatyminiai teisės aktai neprieštarauja įstatymams, ar Konstitucijai neprieštarauja Seimo statutai, taip pat ar Seimo poįstatyminiai teisės aktai neprieštarauja Seimo statutui, būtų buvusios apskritai neįmanomos. Lygiai taip pat būtų buvusios neįmanomos ir tokios konstitucinės justicijos bylos, kuriose Konstitucinis Teismas, pagal pareiškėjų prašymus sprenddamas dėl įstatymų atitikties Konstitucijai, turėjo *ex officio* išsiaiškinti ir priimti sprendimą, ar Konstitucijai neprieštarauja konstituciniai įstatymai, kuriais, kaip buvo teigiama, buvo grindžiami ginčijami įstatymai (jų dalys) ir (arba) kurie reguliavo tokius pat (arba artimus) santykius, kaip ir ginčijami įstatymai (jų dalys). Jeigu Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalis būtų aiškinama pažodžiui, būtų neįmanoma tirti ir to, ar Konstitucijai, konstituciniams įstatymams neprieštarauja referendumu priimti įstatymai (jų nuostatos) ar kiti teisės aktai, ar Konstitucijai, kitiems aukštesnės galios aktams neprieštarauja tokie vienkartinio (*ad hoc*) taikymo žemesnės galios teisės aktai (jų dalys), išleisti Seimo, Respublikos Prezidento arba Vyriausybės, kurie tos konstitucinės justicijos bylos

---

¹³⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

nagrinėjimo metu jau buvo įvykdyti.

„Tad kitoks, pažodinis Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalies aiškinimas reikštų, kad Konstitucija esą toleruoja savo pačios nepaisymą, kai leidžiami tam tikri teisės aktai (pavyzdžiui, konstituciniai įstatymai arba Seimo statutas), kad pagal Konstituciją esą galima nepaisyti konstitucinių įstatymų, kai leidžiami įstatymai, ir nepaisyti įstatymų ir konstitucinių įstatymų, kai leidžiami tam tikri (pavyzdžiui, Seimo) poįstatyminiai teisės aktai, taip pat pagal Konstituciją esą galima nepaisyti Konstitucijos tada, kai įstatymai (jų nuostatos) ar kiti teisės aktai yra priimami referendumu. Seimo, Respublikos Prezidento arba Vyriausybės išleisti vienkartinio (ad hoc) taikymo žemesnės galios teisės aktai (jų dalys) apskritai išvengtų jų atitikties aukštesnės galios teisės aktams, inter alia (ir pirmiausia) Konstitucijai, patikros. Pažodinis (juolab siaurinamasis) Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalies aiškinimas būtų visiškai nepagrįstas, nes paneigtų Konstitucijos viršenybės principą, konstitucinį teisinės valstybės principą, iš Konstitucijos kylančią visų teisės aktų hierarchiją (suponuojančią inter alia poįstatyminių teisės aktų atitiktį įstatymams), Konstitucijos 7 straipsnio 1 dalies nuostatą, kad negalioja joks įstatymas ar kitas teisės aktas, priešingas Konstitucijai, Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalies nuostatą, kad valdžios galias riboja Konstitucija, taip pat Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalies nuostatą, kad kiekvienas savo teises gali ginti remdamasis Konstitucija. Jeigu būtų vadovaujamas tokiu vien pažodiniu Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalies aiškinimu, būtų sudarytos prielaidos pažeisti ir kitas Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes, inter alia asmens konstitucines teises. Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad Konstitucija, jeigu ji būtų aiškinama vien taikant lingvistinį metodą, pažodžiui, negalėtų būti Lietuvos aukščiausioji teisė, nes būtų iš esmės sutapatinama su jos tekstine forma – būtų suabsoliutinama Konstitucijos raidė ir ignoruojama Konstitucijos dvasia“.¹³¹

Nors lingvistinis teisės aiškinimo metodas teisės teorijos mokslo yra pripažįstamas vienu iš pagrindinių teisės aiškinimo metodų, tačiau, iš Konstitucinio Teismo praktikos, kaip ir iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos, darytina išvada, kad galimybės jį taikyti nėra neribotos. Iš aptartos bylos matyti, kad Konstitucinis Teismas neigiamai vertina lingvistinį teisės aiškinimo metodą, šio aiškinimo taisyklių pritaikymą aiškinant Konstitucijos nuostatas, nepritaria lingvistinio aiškinimo būdo prioritetui kitų teisės aiškinimo metodų atžvilgiu.

---

¹³¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

Konstitucinio Teismo nuomone, kiekvieną teisės normą reikia analizuoti ne tik lingvistiniu, bet ir kitais aspektais – teisės sistemos, teisės normos (įstatymo) tikslo ir įstatymų leidėjo ketinimo, loginiu, istoriniu ir t.t. Tačiau kai teisės norma aiškinama taikant skirtingus metodus, galimas visiškai skirtingas rezultatas. Tad sisteminiu teisės aiškinimo metodu pagrįstas teisės aiškinimo rezultatas nesutampa su gautuoju taikant lingvistinį teisės aiškinimą, todėl Konstitucinis Teismas, taikydamas sisteminių metodą, ir gavęs rezultatą, kuris yra priešingas gautajam taikant lingvistinį metodą, šioje byloje pastarąjį atmetė kaip netinkamą.

Konstitucinis Teismas lingvistinio teisės aiškinimo metodo nusprendė netaikyti ir 2004 m. kovo 31 d. išvadoje „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento Rolando Pakso, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Pagal Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalies 4 punktą Konstitucinis Teismas teikia išvadą, ar Respublikos Prezidento, kuriam pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai; Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad, remdamasis Konstitucinio Teismo išvadamis, Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalyje nurodytus klausimus galutinai sprendžia Seimas.¹³²

Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad aiškinant nurodytas Konstitucijos nuostatas vien lingvistiškai, atsietai nuo kitų Konstitucijos nuostatų, įtvirtinančių apkaltos institutą, Seimo bei Konstitucinio Teismo įgaliojimus apkaltos procese, būtų galima teigti, esą Konstitucijoje yra nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad Konstitucinis Teismas teikia išvadą, ar Respublikos Prezidento, kuriam pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai, o galutinį sprendimą, ar Respublikos Prezidento veiksmai prieštarauja Konstitucijai, priima Seimas.

„Pagal Konstitucijos 74 straipsnį už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą pašalinti Respublikos Prezidentą iš užimamų pareigų apkaltos proceso tvarka gali tik Seimas. Vadinas, Konstitucijoje yra nustatytos skirtingos Seimo ir Konstitucinio Teismo funkcijos apkaltos procese ir nustatyti šioms funkcijoms įgyvendinti reikalingi atitinkami įgaliojimai: Konstitucinis Teismas sprendžia, ar Respublikos Prezidento konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai, ir pateikia Seimui išvadą (Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalies 4 punktą), o Seimas, jeigu Respublikos Prezidentas šiurkščiai pažeidė Konstituciją, sprendžia, ar pašalinti Respublikos Prezidentą iš pareigų (Konstitucijos 74 straipsnis). Taigi Konstitucijos

---

¹³² Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014).

107 straipsnio 3 dalies nuostata, kad Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalyje nustatytus klausimus galutinai sprendžia Seimas, susiejus ją su Konstitucijos 74 straipsnio nuostata, kad tik Seimas sprendžia Respublikos Prezidento pašalinimo iš pareigų apkaltos proceso tvarka klausimą, ir su Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalies nuostata, kad Konstitucinio Teismo išvada yra galutinė ir neskundžiama, reiškia, kad pagal Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalį Seimas turi įgaliojimus spręsti ne tai, ar konkretūs Respublikos Prezidento veiksmai prieštarauja Konstitucijai, bet tai, ar pašalinti Respublikos Prezidentą iš pareigų.¹³³ Taigi ir šioje byloje Konstitucinis Teismas nesirėmė lingvistiniu teisės aiškinimu bei netaikė lingvistinio aiškinimo konkrečių taisyklių, nes lingvistinio aiškinimo rezultatai teismui pasirodė nelabai tinkami, todėl teismas pasirinko sau palankesnius rezultatus. Tačiau šiuo atveju lingvistinio teisės aiškinimo metodo netaikymas galbūt nebuvo teigiamas dalykas, nes atmesdamas šį aiškinimo būdą kaip netinkamą, Konstitucinis Teismas labai išplėtė Konstitucijos normų aiškinimą. Kyla abejonė, ar tikrai įstatymų leidėjas, rengdamas atitinkamas Konstitucijos normas, siekė būtent tokio tikslo, kaip kad teigia Konstitucinis Teismas, t.y. ar iš tiesų negalėtų būti taip, jog Konstitucinis Teismas teikia išvadą, ar Respublikos Prezidento, kuriam pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai, o galutinį sprendimą, ar Respublikos Prezidento veiksmai prieštarauja Konstitucijai, atsižvelgdamas į Konstitucinio teismo išvadą, priima Seimas?

Konstitucinis Teismas 1999 m. lapkričio 9 d. nutarime taikė lingvistinį teisės aiškinimo metodą, tačiau tik kartu su sisteminiu teisės aiškinimo metodu, nes, Konstitucinio Teismo nuomone, vien tik lingvistinio teisės aiškinimo nepakako, norint atskleisti teisės normos prasmę. „Konstitucinis Teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad atskleidžiant teisės normų turinį paprastai nepakanka taikyti vien lingvistinį aiškinimo metodą. Konstitucija yra vientisas aktas (Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalis), skirtinguose Konstitucijos straipsniuose išdėstytos normos yra tarp savęs suderintos ir sudaro vientisą visumą. Todėl Konstitucinis Teismas, sprenddamas, ar Įstatymo 13 straipsnio 1 dalies ginčijama nuostata neprieštarauja Konstitucijai, taikys ir sisteminį aiškinimo metodą.“¹³⁴ Konstitucijos 60 straipsnio 1 dalyje¹³⁵ nustatyta, kad Seimo nariams draudžiama eiti kokias nors kitas pareigas valstybinėse įstaigose ar organizacijose, taip pat dirbti verslo, komercijos bei kitose privačiose įstaigose ar

¹³³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento Rolando Pakso, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

¹³⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo narių darbo sąlygų įstatymo 13 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

¹³⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014).

įmonėse. Minėto straipsnio 2 dalyje numatyta išimtis jo 1 dalyje nustatytiems apribojimams: Seimo narys gali būti skiriamas tik Ministru Pirmininku ar ministru. Todėl darytina išvada, kad Konstitucijos 60 straipsnio 2 dalyje išdėstyta norma yra specialioji šio straipsnio 1 dalyje suformuluotos bendrosios normos atžvilgiu.

Konstitucinė Seimo nario teisė eiti Ministro Pirmininko ar ministro pareigas suponuoja teisę gauti atlyginimą už tokių pareigų atlikimą. Tai patvirtina ir Konstitucijos 99 straipsnis, kuriame nustatyta, kad Ministrui Pirmininkui ir ministrui už darbą Vyriausybėje yra mokamas atlyginimas. Konstitucijos 60 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad Seimo nario veiklos garantijas, taigi ir atlyginimą, nustato įstatymas.

„Sistemiškai vertinant Konstitucijos 60 straipsnio 1 ir 2 bei kitų dalių santykį, taip pat šio straipsnio santykį su 99 straipsniu, darytina išvada, kad Seimo nariui, paskirtam Ministru Pirmininku ar ministru, gali būti nustatytas kitoks atlyginimas už Seimo nario darbą. Seimas, pagal Konstituciją turėdamas diskreciją įstatymu nustatyti Ministru Pirmininku ar ministru paskirtam Seimo nariui kitokį atlyginimą už Seimo nario darbą negu tą, kuris mokamas kitiems Seimo nariams, yra suvaržytas konstitucinių teisinės valstybės principų. Vadinasi, ir šiuo atveju Seimo nario atlyginimas turi būti pakankamo dydžio, kad Seimo narys galėtų tinkamai atlikti savo, kaip Tautos atstovo, priedermę.“¹³⁶

1999 m. lapkričio 23 d. nutarime Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 92 straipsnio 4 dalį, taikė lingvistinį teisės aiškinimo metodą, tačiau dar kartą akcentavo, kad aiškinant Konstituciją, vien tik lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymas yra nepakankamas, todėl Konstitucinis Teismas taiko ir sisteminį teisės aiškinimo metodą.

Šiame Konstitucinio Teismo nutarime buvo aiškinama Konstitucijos 92 straipsnio 4 dalis, kurioje nustatyta, kad „Vyriausybė grąžina savo įgaliojimus Respublikos Prezidentui po Seimo rinkimų arba išrinkus Respublikos Prezidentą“¹³⁷.

„Nagrinėjant Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo po Seimo rinkimų klausimą Konstitucijos 92 straipsnio 4 dalies normos negalima aiškinti ją atribojus nuo kitų Konstitucijos normų, nes konstitucinės normos, reguliuojančios įvairius Vyriausybės formavimo klausimus, taip pat Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės tarpusavio santykius, yra išdėstytos įvairiuose Konstitucijos straipsniuose. Todėl, atskleidžiant Konstitucijos 92 straipsnio 4 dalies turinį, bus taikomas ne vien lingvistinis, bet ir sisteminis

¹³⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo narių darbo sąlygų įstatymo 13 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

¹³⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014).

aiškinimo metodus.

Nagrinėjant, kada konkrečiai Vyriausybė turi grąžinti savo įgaliojimus, labai svarbu nustatyti sąvokos „po Seimo rinkimų“ turinį.

Atskleidžiant, ką reiškia sąvoka „po Seimo rinkimų“, atsižvelgtina į tai, kad pagal Konstitucijos 59 straipsnio 1 dalį „Seimo narių įgaliojimų laikas pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kurią naujai išrinktas Seimas susirenka į pirmąjį posėdį. Nuo šio posėdžio pradžios baigiasi anksčiau išrinktų Seimo narių įgaliojimų laikas“. Naujai išrinktą Seimą susirinkti į pirmąjį posėdį, kuris turi įvykti ne vėliau kaip per 15 dienų po Seimo išrinkimo, kviečia Respublikos Prezidentas. Jeigu Respublikos Prezidentas nekviečia Seimo susirinkti, Seimo nariai renkasi patys kitą dieną pasibaigus 15 dienų terminui (Konstitucijos 65 straipsnis). Pagal Konstitucijos 55 straipsnio 2 dalį Seimas laikomas išrinktu, kai yra išrinkta ne mažiau kaip 3/5 Seimo narių. Tai, kad yra išrinkta ne mažiau kaip 3/5 Seimo narių, paskelbia Vyriausioji rinkimų komisija (Seimo statuto 82 straipsnio 1 dalis).“¹³⁸

Taigi pagal Konstituciją, kai Seimas yra išrinktas, iki naujai išrinkto Seimo susirinkimo į pirmąjį posėdį, nuo kurio pradžios naujasis Seimas pradeda funkcionuoti kaip valstybės valdžios institucija, yra tam tikras laikotarpis. Jo trukmė priklauso nuo to, kada susirinkti naujai išrinktą Seimą pakvies Respublikos Prezidentas, tačiau šis laikotarpis negali būti ilgesnis negu 15 dienų (Konstitucijos 65 straipsnis). Per šį laikotarpį kadenciją baigiantis Seimas turi visus Konstitucijoje ir įstatymuose jam nustatytus įgaliojimus. Tuo metu taip pat išlieka Vyriausybės ryšys su ankstesniu Seimu, nes būtent jis dalyvavo formuojant Vyriausybę – pritarė Ministro Pirmininko kandidatūrai, taip pat pritarė Vyriausybės programai, taip suteikdamas Vyriausybei įgaliojimus veikti (Konstitucijos 92 straipsnio 5 dalis). Naujai išrinktas Seimas nuo rinkimų rezultatų paskelbimo iki savo pirmojo posėdžio pradžios dar neveikia kaip valstybės valdžios institucija, nes išrinkti Seimo nariai dar nėra įgiję visų Tautos atstovų teisių.

Naujai išrinktam Seimui susirinkus į pirmąjį posėdį, nuo šio posėdžio pradžios pasibaigia ankstesniojo Seimo narių įgaliojimai. Pasibaigus šiems įgaliojimams, nebelieka ankstesniojo Seimo - vieno iš subjektų, iš kurio Vyriausybė gavo įgaliojimus veikti. Būtent todėl Vyriausybė grąžina savo įgaliojimus Respublikos Prezidentui tą dieną, kai baigiasi

---

¹³⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 8 straipsnio 2 ir 4 dalių, 9 straipsnio 1 dalies 4 punkto ir 4 dalies, 22 straipsnio 1 punkto, 24 straipsnio 2 dalies 5 bei 11 punktų, 26 straipsnio 3 dalies 7 punkto, 31 straipsnio 2, 4 dalių ir 6 dalies 2 punkto, 37 straipsnio 4 dalies, 45 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“

ankstesniojo Seimo įgaliojimai.¹³⁹

2005 m. birželio 2 d. nutarime Konstitucinis Teismas nusprendė netaikyti lingvistinio teisės aiškinimo metodo, nes, Konstitucinio Teismo nuomone, nė vienos Konstitucijos nuostatos negalima aiškinti vien pažodžiui, nė vienos Konstitucijos nuostatos negalima priešpriešinti kitoms Konstitucijos nuostatom, aiškinti taip, kad būtų iškreiptas ar paneigtas kurios nors kitos konstitucinės nuostatos turinys, nes tuomet būtų iškreipta viso konstitucinio teisinio reguliavimo esmė, pažeista konstitucinių vertybių pusiausvyra.

„Sprendžiant, ar Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 17 d. dekretas Nr. 237 "Dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui atleisti R. K. Urbaitį iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų" neprieštarauja Konstitucijos 115 straipsnio 4 punktui dėl to, kad šiame Respublikos Prezidento dekrete konkrečiai nenurodyta, kuriuo iš šiame punkte išdėstytų teisėjų atleidimo iš pareigų pagrindų - "išrinkus į kitas pareigas" ar "jo sutikimu perkėlus į kitą darbą" - R. K. Urbaitis turi būti atleistas iš Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų, konstatuotina, kad Konstitucijos 115 straipsnio nuostata "Lietuvos Respublikos teismų teisėjai atleidžiami iš pareigų įstatymo nustatyta tvarka šiais atvejais: <...> 4) išrinkus į kitas pareigas arba jų sutikimu perkėlus į kitą darbą" negali būti aiškinama vien pažodžiui, taikant tik lingvistinį (verbalinį) teisės aiškinimo metodą. Konstitucijos 115 straipsnio 4 punkto formuluotė "išrinkus į kitas pareigas arba jų sutikimu perkėlus į kitą darbą" apima visus atvejus, kai teisėjas jo sutikimu yra paskiriamas, išrenkamas arba kuriuo nors kitu būdu užima kitas pareigas (pradeda dirbti kitą darbą) nepriklausomai nuo to, koks naujų pareigų užėmimo (darbo pradėjimo) būdas yra numatytas įstatymuose ir kituose teisės aktuose. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad ši formuluotė, būtent jos dalis "išrinkus į kitas pareigas", apima ir tuos atvejus, kai kurio nors Lietuvos Respublikos teismo teisėjas yra paskirtas Konstitucinio Teismo teisėju.“¹⁴⁰

Vien tai, kad Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 17 d. dekretu Nr. 237 "Dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui atleisti R. K. Urbaitį iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo

¹³⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 8 straipsnio 2 ir 4 dalių, 9 straipsnio 1 dalies 4 punkto ir 4 dalies, 22 straipsnio 1 punkto, 24 straipsnio 2 dalies 5 bei 11 punktų, 26 straipsnio 3 dalies 7 punkto, 31 straipsnio 2, 4 dalių ir 6 dalies 2 punkto, 37 straipsnio 4 dalies, 45 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. birželio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. kovo 15 d. nutarimo Nr. X-131 „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjų paskyrimo“ 2 straipsnio, Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 17 d. dekretu Nr. 237 „Dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui R. K. Urbaitį iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“ ir Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. kovo 17 d. nutarimo Nr. X-138 „Dėl R. K. Urbaičio atleidimo iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

pareigų" nėra konkrečiai nurodyta, kuriuo iš Konstitucijos 115 straipsnio 4 punkte išdėstytų teisėjų atleidimo iš pareigų pagrindų - "išrinkus į kitas pareigas" ar "jo sutikimu perkėlus į kitą darbą" - R. K. Urbaitis turi būti atleistas iš Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų, Konstitucinio Teismo nuomone, nėra pagrindas teigti, kad šis Respublikos Prezidento dekretas prieštarauja Konstitucijos 115 straipsnio 4 punktui.¹⁴¹ Tačiau Konstitucinio Teismo pasisakymas, kad nė vienos Konstitucijos nuostatos negalima aiškinti pažodžiui, nėra tikslus. Lingvistinis aiškinimas nėra tik pažodinis aiškinimas, t.y. tik atskirų teisės normos teksto žodžių aiškinimas, nes taikant lingvistinio aiškinimo taisykles ir prezumpcijas ne tik aiškinami žodžiai, bet taip pat ieškoma teisės normos prasmės.

2006 m. lapkričio 13 d. nutarime¹⁴², Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 12 straipsnio 2 dalį, netaikė lingvistinio teisės aiškinimo metodo. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 12 straipsnio 2 dalis¹⁴³ nurodo, kad „Išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis.“ Ši Konstitucijos nuostata reiškia, kad dvigubos pilietybės draudimas nėra absoliutus – pagal Konstitucijos 12 straipsnio 2 dalį įstatymas gali ir turi numatyti atskirus atvejus, kai asmuo gali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis. Šiuo konkrečiu atveju, tai, ar Pilietybės įstatymo tam tikros nuostatos prieštarauja Konstitucijai, priklausė tik nuo Konstitucijoje įtvirtintos sąvokos „atskiri atvejai“ aiškinimo. Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas nurodo tokias žodžio „atskiras“ reikšmes: atsiskyres, pavienis, tam tikras, specialus.¹⁴⁴ Tačiau Konstitucinis Teismas nesirėmė Dabartinės lietuvių kalbos žodyne pateikiamomis žodžio „atskiras“ reikšmėmis ir netaikė lingvistinio teisės aiškinimo metodo, o šią teisės normą interpretavo taip: „*Pabrėžtina, kad Konstitucijos 12 straipsnio nuostata, jog asmuo gali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės piliečiu tik atskirais įstatymo numatytais atvejais, reiškia, kad tokie įstatymo nustatyti atvejai gali būti tik labai reti (atskiri), kad dvigubos pilietybės atvejai turi būti ypač reti - išimtiniai, kad pagal Konstituciją negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį dvigubos pilietybės atvejai būtų ne ypač retos išimties, bet paplitęs reiškinys. Pagal Konstituciją negalimas ir toks Pilietybės įstatymo nuostatų, įtvirtinančių galimybę tuo pat metu būti Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės piliečiu, plečiamasis aiškinimas, pagal kurį dviguba pilietybė būtų ne atskiros,*

---

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

¹⁴³ Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014).

¹⁴⁴ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, P. 58.

ypač retos išimty, bet paplitęs reiškiny.“¹⁴⁵ Toks Konstitucinio Teismo aiškinimas, autorės manymu, nėra pagrįstas, nes joks žodynas nenurodo, kad žodis „atskiras“ ir žodis „retas“ būtų sinonimai. Remiantis lingvistiniu teisės aiškinimo metodu, galima būtų teigti, jog Konstitucijos 12 straipsnio 2 dalyje numatytas „atskiras atvejis“ turėtų būti ne „labai retas“, o tik „atskirtas“, „specialus“, „atskirai apibrėžtas“ atvejis. Taigi jeigu Konstitucinis Teismas nebūtų atmetęs lingvistinio teisės aiškinimo metodo, greičiausiai būtų gauti kitokie teisės aiškinimo rezultatai, t.y. lingvistiškai interpretuojant šią normą, būtų prieita prie išvados, jog Pilietybės įstatymo tam tikros nuostatos neprieštarauja Konstitucijai. Būtent dėl to, jog Konstitucinis Teismas atsisakė taikyti lingvistinį teisės aiškinimo metodą, šis Konstitucinio Teismo nutarimas visuomenėje sukėlė itin daug diskusijų. Štai pavyzdžiui, Pilietinės visuomenės instituto direktorius Darius Kuolys viename interviu pasisakė, kad šiame nutarime Konstitucinis Teismas ignoravo patį Konstitucijos tekstą, iškreipė žodyno įtvirtintas Konstitucijos žodžių reikšmes, ir, užuot argumentuotai paaiškinęs, kodėl buvo atsisakyta lingvistinio Konstitucijos aiškinimo, Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad teisiškai tik jis įdeda teisinį turinį į žodį.¹⁴⁶ Bronius Nainys savo straipsnyje išreiškė nuomonę, kad Konstitucinis Teismas, savaip išaiškinęs žodį „atskiras“ ir jį prilyginęs žodžiui „retas“, paneigė teisę iš Tėvynės išvykusiems lietuviams išsaugoti Lietuvos pilietybę, todėl Konstitucinio Teismo sprendimą lėmęs žodis ne tik galėjo, bet ir turėjo būti išaiškintas kitaip, bei šį Konstitucinio Teismo nutarimą laiko klaida.¹⁴⁷ Konstitucinio Teismo pirmininkas Egidijus Kūris viename interviu pareiškė, kad „Jeigu kas nors mano, kad Konstitucijos 12 straipsnį galima buvo išaiškinti kitaip, tegu parašo alternatyvų sprendimą: pažiūrėsime, kaip pavyks.“¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos Prezidentas Vladas Adamkus taip pat yra pareiškęs savo nuomonę dėl šio Konstitucinio Teismo nutarimo. Prezidentas pabrėžė, kad jis pasisako už dvigubą pilietybę, ir, kad Konstitucinis Teismas išsakė savo nuomonę pagal tai, kaip surašytas Konstitucijos tekstas, t.y. tik nustatė faktus. Taigi, Prezidento nuomone, reikėtų taisyti Konstitucijos 12 straipsnio tekstą.¹⁴⁹ Peržvelgus šias nuomones, galima daryti išvadą, kad šiame nutarime

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

¹⁴⁶ Laučius V. Kuolys: dauguma lietuvių – politiniai ir partiniai benamiai. <http://www.alfa.lt/straipsnis/124926> [2007-04-11].

¹⁴⁷ Nainys B. Bronius Nainys: Maištas prieš Konstitucinį Teismą. <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/57807> [2007-04-11].

¹⁴⁸ Maksimaitytė G. Kūris: Konstitucinio teismo sprendimai negali patenkinti visų. <http://www.alfa.lt/straipsnis/120648#> [2007-04-11].

¹⁴⁹ ELTA V.Adamkus: dvigubos pilietybės dilema tikrai bus teigiamai išspręsta. <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=12157695> [2007-04-11].

Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 12 straipsnį, nepagrįstai atsisakė lingvistinio teisės aiškinimo, todėl gautas teisės aiškinimo rezultatas visuomenėje sukėlė pasipiktinimą, nes žmonės iki šiol manė, kad gali suprasti Konstitucijos tekstą remdamiesi žodyne pateikiamomis reikšmėmis. Be to, abejotina, ar šis teisės aiškinimo rezultatas tikrai atitinka Lietuvos valstybės interesus, nes dauguma pasaulio ir Europos Sąjungos valstybių (JAV, Didžioji Britanija, Italija) ne tik leidžia, bet ir skatina dvigubą pilietybę.

Remiantis šiame skyriuje išanalizuotais Konstitucinio Teismo nutarimais, galima daryti pagrįstą išvadą, kad Konstitucinis Teismas savo nutarimuose neteikia prioriteto lingvistiniam teisės aiškinimui. Šio teismo nutarimuose, lingvistinis teisės aiškinimo metodas ne tik kad nedominuoja ir yra pripažįstamas kaip nepakankamas, bet ir dažniausiai yra atmetamas kaip nepriimtinas aiškinti Konstitucijos nuostatas, konstatuojant, kad taikant lingvistinį teisės aiškinimo metodą būtų sumenkinamas visuminio konstitucinio teisinio reguliavimo turinys, ignoruojamos jeigu ir ne visos, tai bent kai kurios Konstitucijoje įtvirtintos, jos ginamos ir saugomos vertybės. Konstitucinis Teismas, priešingai nei Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, savo praktikoje nemažai dėmesio skiria teisės teorijos dalykams, argumentuoja, kodėl, jo manymu, tam tikras teisės aiškinimo metodas yra tinkamesnis už kitus aiškinimo būdus aiškinant konkrečias teisės normas, neapsiriboja tik vieno kurio nors teisės aiškinimo būdo taikymu, bet prioritetą skiria sisteminiam teisės aiškinimo metodui, o lingvistinį teisės aiškinimo būdą naudoja kaip pagalbinį (jeigu abiejų teisės aiškinimo metodų duodami rezultatai yra vienodi), o tais atvejais, kai lingvistinis teisės aiškinimas duoda priešingą rezultatą nei sisteminis aiškinimas, Konstitucinis Teismas renkasi pastarąjį, o lingvistinį teisės aiškinimą atmeta kaip nepriimtina.

Lyginant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Konstitucinio Teismo praktiką, darytina išvada, kad nei vieno iš šių teismų praktikoje lingvistinis teisės aiškinimo metodas nedominuoja. Taigi praktika nepatvirtina teisės teorijos teiginio, jog lingvistinis teisės aiškinimo metodas yra plačiausiai taikomas iš visų teisės aiškinimo būdų, nes Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tik mažoje dalyje bylų tiesiogiai nurodė, jog taiko lingvistinį aiškinimą, naudojasi vienomis ar kitomis lingvistinio aiškinimo taisyklėmis. Konstitucinis Teismas apskritai vengia taikyti lingvistinį aiškinimą, naudodamasis šiuo metodu yra išaiškinęs tik keletą sąvokų. Tačiau Konstitucinis Teismas viename savo nutarimų yra pabrėžęs, kad *„negalima suabsoliutinti ne tik pažodinio (lingvistinio, verbalinio), bet ir jokio kito Konstitucijos aiškinimo metodo.[...] aiškinant Konstituciją privalu taikyti įvairius teisės aiškinimo metodus: sisteminių, bendrųjų teisės principų, loginį, teleologinį, įstatymų leidėjo*

*ketinimų, precedentų, istorinį, lyginamąjį ir kt.; tik šitaip - visapusiškai - aiškinant Konstituciją galima sudaryti prielaidas realizuoti jos, kaip visuomenės sutarties ir aukščiausios teisinės galios akto, paskirtį, užtikrinti, kad nebus nukrypta nuo Konstitucijos prasmės, kad nebus paneigta Konstitucijos dvasia ir kad gyvenime bus įtvirtintos tos vertybės, kuriomis Tauta grindžia savo pačios priimtą Konstituciją.*¹⁵⁰

---

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas- teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

Išvados

1. Lingvistinio teisės aiškinimo metodo esmė – nustatyti žodžių reikšmę atsižvelgiant į straipsnio kontekstą arba norminio teisės akto turinį. Darbe analizuoti šio aiškinimo būdo pavadinimai parodo, kad būtent lingvistinis šio metodo pavadinimas yra pats plačiausias ir apima įvairių kalbotyros sričių taikymą aiškinant teisę, nes lingvistiniu teisės aiškinimo metodu teisės normos prasmė nustatoma analizuojant jos tekstą įvairių kalbotyros sričių suformuluotų kalbos taisyklių atžvilgiu.

2. Lingvistinės priežastys visiškai pagrįstai nurodomos kaip pagrindinės aiškinti teisę, nes įstatymas lygiai kaip ir kiekvienas posakis yra žodžiais išreikšta mintis. Dėl objektyvių priežasčių bet kokia kalba yra daugiau ar mažiau neaiški, todėl daugelis bendrinės (šnekamosios ar literatūrinės) kalbos žodžių priklausomai nuo jų vartojimo konteksto turi ne vieną, o kelias prasmes. Tačiau nors teisės teorijoje vyrauja nuomonė, jog lingvistinį teisės aiškinimo metodą būtina taikyti pirmiausiai, išanalizuotos konkrečios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Konstitucinio Teismo bylos parodo, kad praktikoje ši nuostata nepasitvirtina.

3. Taikant lingvistinį teisės aiškinimo metodą būtina laikytis tam tikrų taisyklių, kurias yra suformulavęs teisės teorijos mokslas, nes tik tokiu būdu galima užtikrinti aiškinimo racionalumą. Labai svarbu, kad teismas, taikydamas lingvistinį teisės aiškinimo metodą, išsamiai argumentuotų, kokias konkrečias lingvistinio aiškinimo taisykles ar prezumpcijas naudojant buvo gautas teisės aiškinimo rezultatas.

4. Išanalizuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika paneigia darbo pradžioje iškeltą hipotezę, kad lingvistinis teisės aiškinimo metodas dominuoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, nes, atsižvelgiant į statistinius duomenis, tik mažoje dalyje bylų teismas tiesiogiai nurodo, kad priimdamas sprendimą naudojosi lingvistiniu teisės aiškinimo metodu. Neretais atvejais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nemotyvuoja, kodėl lingvistinis teisės aiškinimo metodas konkrečioje byloje yra vertingesnis už kitus metodus, bei nepagrindžia, kokiomis konkrečiomis teisės teorijos moksle žinomomis taisyklėmis remiantis, buvo gautas būtent toks teisės normos aiškinimo rezultatas.

5. Remiantis išanalizuotais Konstitucinio Teismo nutarimais, darytina išvada, kad Konstitucinio Teismo nutarimuose lingvistinis teisės aiškinimo metodas ne tik kad nedominuoja arba yra pripažįstamas nepakankamu, bet ir dažniausiai yra atmetamas kaip

nepriimtinas aiškinti Konstituciją, konstatuojant, kad taikant lingvistinį teisės aiškinimo metodą būtų sumenkinamas konstitucinio teisinio reguliavimo turinys, ignoruojamos jeigu ir ne visos, tai bent kai kurios Konstitucijoje įtvirtintos, jos ginamos ir saugomos vertybės. Dėl šių priežasčių Konstitucinis Teismas yra linkęs prioritetą skirti sisteminiam teisės aiškinimui.

Šaltinių ir literatūros sąrašas

Norminė literatūra:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios. 1992. Nr.33-1014);
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340);
3. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios. 2002. Nr. 17-649);
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741);
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262);
6. Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės norminių aktų rengimo tvarkos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios. 1995. Nr. 41-991);
7. Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymas (negalioja) (Valstybės žinios. 1991. Nr. 36-9730);
8. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas (negalioja) (Valstybės žinios. 1991. Nr. 17-447);
9. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (negalioja) (Žinios. 1964. Nr. 19-139).
10. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (negalioja) (Žinios. 1964. Nr. 19-138).

Specialioji literatūra:

11. *Alexy R.* Teisinio argumentavimo teorija. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005;
12. *Berkmanas T.* Teismo aktyvumo kuriant ir aiškinant teisę plėtros tendencija, motyvai ir problemos. // Teisės problemos. T. 2 (44). 2004. P. 30 - 47;
13. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000;
14. *Larenz K.* Methodenlehre der Rechtswissenschafts. Berlin, Heidelberg, New York, 1979;

15. *Lastauskienė G.* Teisinio teksto interpretavimo ribų ir teisės principų santykis: teorinės nuostatos ir Lietuvos teismų praktika. // Teisės problemos. T. 1(47). 2005. P. 5 - 23;
16. *Leonas P.* Teisės enciklopedija. Vilnius: Pozicija, 1995;
17. *Liekytė Ž.* Pažodinio, plečiamojo ir siauriamojo teisės aiškinimo teoriniai ir praktiniai aspektai. // Teisė. T. 40. 2001.P. 106-115;
18. *Mačys V.* Civilinio proceso paskaitos. Teisių fakulteto leidinys. Kaunas, 1924;
19. *Mikelėnas V.* Teisės aiškinimas: teorinės ir praktinės problemos. // Justitia. T. 1-3. 1997;
20. *Mikelėnas V.* The Guarantee of the Uniform Interpretation of Law and the Principle of Equality before Law: Requirements of Legal Certainty. // Teisė. T. 44. 2002, P. 71 - 85;
21. *Mikelėnienė D. Mikelėnas V.* Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999;
22. *Povilionis R.* Kalba. Logika. Filosofija. Vilnius: Mintis, 1981;
23. *Šimašius R.* Teisės aiškinimas ir jo privalomumas. // Teisės problemos. T. 2(44). 2004. P. 8-29;
24. *Vaišvila A.* Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2001;
25. *Vansevičius S.* Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000;
26. *Vitgenšteinas L.* Rinktiniai raštai. Vilnius: Mintis, 1995;
27. *Zippelius R.* Juristische Methodenlehre. München, 1990.

Praktinė literatūra:

28. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;
29. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas- teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;
30. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;

31. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. birželio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. kovo 15 d. nutarimo Nr. X-131 „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjų paskyrimo“ 2 straipsnio, Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 17 d. dekreto Nr. 237 „Dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui R. K. Urbaitį iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“ ir Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. kovo 17 d. nutarimo Nr. X-138 „Dėl R. K. Urbaičio atleidimo iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;
32. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88-1 straipsniu įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;
33. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento Rolando Pakso, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;
34. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 8 straipsnio 2 ir 4 dalių, 9 straipsnio 1 dalies 4 punkto ir 4 dalies, 22 straipsnio 1 punkto, 24 straipsnio 2 dalies 5 bei 11 punktų, 26 straipsnio 3 dalies 7 punkto, 31 straipsnio 2, 4 dalių ir 6 dalies 2 punkto, 37 straipsnio 4 dalies, 45 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;
35. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo narių darbo sąlygų įstatymo 13 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;
36. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. birželio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. birželio 15 d. nutarimu Nr. 852 „Dėl Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymo įgyvendinimo tvarkos“ patvirtintos namo perdavimo bendrijai tvarkos 2.1.2 papunkčio ir 3 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymo 20 straipsnio 3 daliai“;
37. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 20 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;
38. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. vasario 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos apskrities valdymo įstatymo pakeitimo ir papildymo bei Vyriausybės atstovo įstatymo pripažinimo netekusiu galios įstatymo ir Lietuvos Respublikos Seimo 1996

m. gruodžio 12 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Valstybės valdymo tarnybos „A“ lygio valdininkų pareigybių sąrašo papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;

39. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. birželio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių išlikusių nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 2 straipsnio 1 dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ ;

40. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. balandžio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos radijo ir televizijos statuto 7 bei 9.3 straipsnių, taip pat dėl radijo ir televizijos programų transliavimo valstybinių įrenginių nuomos privačioms redakcijoms konkursų organizavimo techninės komisijos nuostatų 3 bei 12 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;

41. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. kovo 08 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. liepos 15 d. įstatymo "Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl piliečių nuosavybės teisių išlikusių nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų" papildymo ir pakeitimo" 8 punkto, kuriuo iš naujo išdėstytas įstatymo "Dėl piliečių nuosavybės teisių išlikusių nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų" 12 straipsnio pirmosios dalies 3 punktas, ir Lietuvos Respublikos 1993 m. liepos 15 d. įstatymo "Dėl Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo papildymo ir pakeitimo" 23 punkto, kuriuo iš naujo išdėstytas Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 16 straipsnio septintasis punktas, atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;

42. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtojo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;

43. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1994 m. birželio 15 d. įstatymo "Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, apygardų teismų įsteigimo, apygardų ir apylinkių teismų veiklos teritorijų nustatymo bei Lietuvos Respublikos prokuratūros reformavimo" 2 straipsnio ir šio įstatymo priėmimo tvarkos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;

44. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. liepos 22 d. nutarimas „Dėl 1994 m. birželio 15 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo pakeitimo ir papildymo“ 1,9,12 ir 32 punktų nuostatų, kuriomis buvo pakeisti ar papildyti referendumo įstatymo 1,9,12 ir 32 straipsniai, atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;

45. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. liepos 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gegužės 17 d. nutarimo "Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 15 d. nutarimo Nr. 470 "Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų" įgyvendinimo" dalinio pakeitimo" 2.2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsniui ir Lietuvos Respublikos įstatymui "Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų".
46. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 53 straipsnio ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 21 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ ;
47. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. birželio 17 d. Seimo nutarimo „Dėl žemės reformos pagrindinių kryptų“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 15 d. nutartis c. b. *UAB „RAM ir Ko“ v. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės*, Nr. 3K-3-525/2005, kat. 42.8; 44.5.1; 50.1;
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. gruodžio 10 d. nutartis c. b. *Lietuvos tekstilės institutas v. Nepriklausoma viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo komisija, Lietuvos kariuomenė ir AB „Skalmantas“*, Nr. 3K-3-1117/2003, kat. 40.4;
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus ir 2003 m. spalio 9 d. nutartis c. b. *B. Egidijus Mockus v. Vilniaus miesto 792 – oji gyvenamojo namo statybos bendrija*, Nr. 3K-7-768/2003, kat. 21.2.2.9; 21.5; 31.4;
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. spalio 23 d. nutartis c.b. *Ramutė Čeplinskienė v. Sigitas Kavaliauskas*, Nr. 3K-3-1225/2002, kat. 71.5;
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 spalio 11 d. nutartis c. b. *Vasilijus Tropovas v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Klaipėdos regiono departamento Pakrančių apsaugos tarnyba*, Nr. 3K-7- 688/2001, kat. 39.6.2.3;
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. spalio 16 d. nutartis c. b. *Daiva Laurinavičiūtė – Paulauskienė v. UAB „Wellman“*, Nr. 3K-3-1012/2000, kat. 1;
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 29 d. nutartis c. b. *Rišard Kurylo v. AB „Vilniaus Ventai“*, Nr. 3K-3-620/2000, kat. 12;

55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 17 d. nutartis c. b. *JAV įmonė Anheuser-Busch Incorporated v. Čekijos įmonė Budejovicky Budvar N. P. ir Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras*, Nr. 3K-3-554/2000, kat. 12;
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 10 d. nutartis c. b. *Genovaitė Gutauskienė v. Rasa Penelienė*, Nr. 3K-3-522/2000, kat. 40;
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1999 lapkričio 29 d. nutartis c. b. *UPS Lietuva – UAB “Lex” v. Valstybinė tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės*, Nr. 3K-3-865/1999, kat. 47;
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. rugsėjo 14 d. nutartis c.b. *UAB “Sirowa” v. Konkurencijos taryba prie Valstybinės konkurencijos ir vartotojų teisių gynimo tarnybos*, Nr. 3K-53/98, kat. 20;
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. birželio 17 d. nutartis c.b. *L.U.Mikalauskienė v. Muitinės departamentas*, Nr. 3K-85/98, kat. 22;
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. balandžio 15 d. nutartis c. b. *Visagino miesto valstybinio socialinio draudimo skyrius v. UAB “Rina”*, Nr. 3K-21/1998, kat. 21.

Interneto tinklalapiai:

61. ELTA V.Adamkus: dvigubos pilietybės dilema tikrai bus teigiamai išspręsta. <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=12157695> [2007-04-11];
62. Laučius V. Kuolys: dauguma lietuvių – politiniai ir partiniai benamiai. <http://www.alfa.lt/straipsnis/124926> [2007-04-11];
63. Maksimaitytė G. Kūris: Konstitucinio teismo sprendimai negali patenkinti visų. <http://www.alfa.lt/straipsnis/120648#> [2007-04-11].
64. Nainys B. Bronius Nainys: Maištas prieš Konstitucinį Teismą. <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/57807> [2007-04-11].

Santrauka

Lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje: lyginamoji analizė

Teisės teorijoje teigiama, kad vienas iš svarbiausių ir plačiausiai taikomų teisės aiškinimo metodų yra lingvistinis teisės aiškinimo metodas, nes kiekviena teisės norma - tai žodžiais išreikšta elgesio taisyklė. Šio metodo esmė – nustatyti žodžių reikšmę atsižvelgiant į straipsnio kontekstą arba norminio teisės akto turinį, todėl dauguma teisės mokslininkų mano, kad teisės aiškinimo metodų eiliškumo atžvilgiu lingvistinį teisės aiškinimą būtina taikyti pirmiausiai.

Taikant lingvistinį teisės aiškinimo metodą būtina laikytis tam tikrų taisyklių, kurias yra suformulavęs teisės teorijos mokslas, nes tik tokiu būdu galima užtikrinti aiškinimo racionalumą. Tačiau norint pasinaudoti minėtomis taisyklėmis susiduriama su šių taisyklių pritaikomumo problema, nes sudėtingas lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymas yra susijęs su objektyviomis priežastimis, t.y. su pačia kalbos prigimtimi, su įstatymo tekste vartojamų žodžių daugiaprasmiškumu, neapibrėžtumu, abstraktumu, to paties žodžio vartojimu skirtingame kontekste ir pan.

Remiantis išanalizuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Konstitucinio Teismo praktika, darytina išvada, kad nei vieno iš šių teismų praktikoje lingvistinis teisės aiškinimo metodas nedominuoja, t.y. šių teismų praktika nepatvirtina teisės teorijos teiginio, jog lingvistinis teisės aiškinimo metodas yra plačiausiai taikomas iš visų teisės aiškinimo būdų. Lietuvos Aukščiausiais Teismas tik mažoje dalyje bylų tiesiogiai nurodė, jog taikė lingvistinį aiškinimą, dažnai nemotyvuodamas, kodėl lingvistinis teisės aiškinimo metodas konkrečioje byloje yra vertingesnis už kitus metodus, bei nepagrįsdamas, kokiomis konkrečiomis teisės teorijos moksle žinomomis taisyklėmis remiantis, buvo gautas būtent toks teisės normos aiškinimo rezultatas. Konstitucinis Teismas retai taiko lingvistinį aiškinimą, nes prioritetą skiria sisteminiam teisės aiškinimo metodui, o lingvistinį teisės aiškinimo būdą naudoja tik kaip pagalbinį.

Summary

The Application of the Linguistic Interpretation Method in the Practice of the Lithuanian Supreme Court and Constitutional Court of the Republic of Lithuania

The linguistic method of law interpretation is recognized in law theory as one of the most important and widely implemented in interpreting law, for every rule of law is an embodied rule of behavior. The essence of this method lays in determining the word sense according to the context of the article or the content of the law. That is why most scholars believe the linguistic method to be the first method to be taken into account among others.

The concrete linguistic interpretation rules should be preserved when implementing linguistic method of law interpretation, formulated by law theory. Only by preserving such rules, the rationality of law interpretation would be safeguarded. One faces problems implementing these rules, because the complicated implementation of the linguistic method of law interpretation is concerned with objective reasons, i.e. with the nature of the language, the ambiguity, indetermination, abstractedness of words used in the law, the use of the same word in the different context and etc.

According to the analyzed practice of the Supreme Court of Lithuania and the Constitutional Court of the Republic of Lithuania, it might be concluded that the linguistic method of law interpretation does not prevail in the practice of these courts, i.e. the practice of these courts does not prove the proposition of law theory that the linguistic method of law interpretation is the method used most widely when interpreting law. The Supreme Court stated that the linguistic method of law interpretation prevails only in small number of cases and often there were given no argumentation why this method prevails in the concrete case and no justification to what concrete rules known in law theory the Supreme Court referred while getting such a result of rule of law interpretation. The Constitutional Court rarely employs the linguistic interpretation, because it gives the supreme to the systematic method of law interpretation and uses the linguistic method only as subsidiary one.